

LUCEAFĂRUL

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ● Redactor-șef EUGEN BARBU ● ANUL X — Nr. 24 (268) Simbătă 17 Iunie 1967 — 8 PAGINI, 1 LEU

săptămîna

În Țara Bîrsei

Porțile de piatră ale Carpaților și vechile porți ale cetății Brașovului, așezare românească la confluența Transilvaniei cu Moldova și Țara Românească s-au deschis larg spre întâmpinarea conducătorilor de partid și de stat în hotarul noului Brașov contemporan. Mil de oameni ai muncii, români, maghiari și germani, locuitorii regiunii înfrății în munca lor de construire a socialismului și înflorire a patriei, și-au manifestat emoționant dragostea neîfărmurită față de Partidul Comunist Român. Țara Bîrsei, veche cuprindere românească intrată în legendă prin frumusețea fără seamăn și bogăția plaurilor ei, intrată în istorie prin lupta și strădania hotărâtă a românilor de a realiza unitatea națională de limbă și teritoriu, și-a chemat spre întâmpinare locuitorii, urmașii foștilor țărani și meșteri renumiți dincolo de granițele ținutului pentru hărnicia și priceperea lor, muncitorii și țărani de astăzi, intelectuali, oameni de cele mai diferite profesii: „Statul Brașovului dind ascultare vrednicilor săi locuitori, din luminată și curată inimă vă spune un bun venit pe pământul străvechi al Țării Bîrsei — așezat în inima patriei noastre — martor încercat al vremurilor de adîncă frământări sociale dar și de lupte glorioase ale poporului român pentru libertate și unitate națională”. Cuvintele de caldă întâmpinare, solii portului transilvănean în costume românești, maghiare și germane, salutul fierbinte al pionierilor și florile, rîurile acelea de flori așternute în covoare cu toate prilejurile de popas în țară al conducătorilor de partid și de stat, au împodobit și acest „Bun Venit” la Brașov, întâmpinat cu pline și sare.

Emblema contemporană a Brașovului ilustrează cu pregnanță continuitatea vechilor tradiții economice și culturale ale orașului. Meșteșugarii renumiți și cărturarii de mare cinste ai trecutului sînt astăzi muncitori ai puternicei industrie brașovene, studenți și profesori ai centrului universitar Brașov. Tractoare, autocamioane, rulmenți, combine chimice, industrie ușoară, industrie a bunurilor de larg

(Continuare în pag. a 7-a)

PETRE ACHIȚENIE

„Portret de fată”

distinguo

ZEU și OM

În mitologia grecilor vechi, Apollo era, după cum se știe, zeu al luminii, al descifrării viitorului și al artelor.

Ca zeu al luminii, participase la războiul Troii împotriva asediaților, iar altădată răpusesse pe Cyclopi, săgețile de lumină fiind totdeauna armele lui de temut. Era în același timp zeul protector al oracolelor și puterea de a prezice și-o dăduse întreagă oracolului din Delphi. Dar cultura europeană de pînă azi l-a reținut mai cu seamă ca „muzaget”, conducător al Muzelor, el întrunind suprem toate darurile artistice. În această ipostază, Apollo prezida și asupra poezilor pe care îi inspira, iar aceștia căutau să-și acordeze lira după aceea a Zeului care prefera oricărei teme poetice, temele nemuririi și ale seninătății.

În privința idealului său de poezie, căruia i s-a zis pentru aceasta „apollinic”, se cunosc din viața lui două episoade, la care cultura lumii continuă să se refere încă. Unul este povestea Regelui Midas, bogatul suveran al Phrygiei, pedepsit să-și crească urechi de măgar, fiindcă îi plăcuse mai mult cîntecul de flaut al lui Pan decît cîntecul lirei lui Apollo. Iar al doilea privește pe nefericitul satir Marsyas care, fiindcă îndrăznea să se ia la întrecere muzicală cu Zeul, a fost spînzurat într-un pin și jupuit de viu. Din amîndouă aceste legende, întrucît Pan și Marsyas sînt în subordinea lui Dionisos, mituri ale vieții universale și deci și ale izbucnirilor inimii omenescii, înțelegem că vechii greci admiteau ca impulsivitatea și dezordinea vitală să fie reprimată în artă ca inestetică. Și idealul lor de artă „apollinică”, de disciplinare a tumultului vieții, avea să devină acea doctrină a frumuseții artistice, pe care o cunoaștem pînă azi sub numele de „clasicism”.

Se vede însă că, dacă Marsyas a fost în adevăr spînzurat pentru îndrăzneala de a fi sfidat pe Zeu cu frumusețea cîntecului său amănesc, progenitura lui a continuat să trăiască. Și astfel vechiul proces dintre arta senină a lui Apollo și arta turburătoare a muritorilor a putut să fie rejudecat. Dintre poezii moderne, Goethe și Hölderlin vor evoca din nou antinomia de destine și valori, care a originat această dispută mitologică. Și dacă Hölderlin se mulțumește numai să pună față în față neclintirea și seninătatea genilor-zei cu mișcarea și tragismul efemerității omului (Hyperion Schicksalslied), Goethe divulgă pe zeii care „invideză” căldura inimii omenescii, sfidîndu-l deschis cu orgoliul suferinții și fericirii, care sînt apăsătoare numai ale ființelor pieritoare (Prometheus).

Dar rejudecarea disputei se face în termeni mai clari prin Edgar Poe. Într-o noapte senină, poezul aude pe zeu cîntînd; vede cum luna, ascultîndu-l, se aprinde de iubire, iar stelele și, în deosebi cele șapte Pleiade, se opresc fermecate din rotirea lor, fiindcă în accentele lui sublime ele își ascultă muzica propriei naturi nemuritoare. „Da, Cerul ăsta al tău”, i se adresează poezul, „dar lumea pămîntenilor e făcută din multumiri și suferințe”, e o lume cu puteri proprii, deși efemeră; „dacă aș locui”, zice Edgar Poe, cu ultima strofă a acestui poem, „unde stă el, iar el unde stau eu, zeul n-ar putea să cînte cu aceeași împătîmire a melodie de om muritor, în timp ce un accent mai îndrăzneț decît acesta ar putea să se înalțe din lira mea, rostogolindu-se printre aștri” (Israfel).

Întelesul ficțiunii poeziei este că omul creează valori eterne din condiția lui de ființă pieritoare, pe cîtă vreme naturile astrale, zeii și geniiile, sînt mai mărginite de eternitate decît este omul prin moarte. Foarte pe aproape de ideea lui Poe, apare înapținutimea genului la fericirea omenească adică suferința de a nu putea suferi, pe care Eminescu o va exprima în „Lucaferul”.

Replica dată în altele feluri anticității de către poezii moderni își va găsi de asemenea o expresie teosofică. Esteticienii, oricît de deosebiți între ei în alte privințe, de la Cernişevski și Nietzsche la Guyau și Bergson, iar de la aceștia la contemporanul nostru Sartre, identificînd arta cu viața omenească însăși, n-au făcut altceva decît să rejudece procesul antic dintre Apollo și Marsyas, dînd dreptate spînzuratului. Mai severi decît poezii, esteticienii de azi, urmași de numeroși artiști ai timpului, sînt gata să-l spînzure pe Apollo, dacă nu cumva l-au și spînzurat între timp.

VLADIMIR STREINU

De vorbă cu academicianul

A. Joja

— Ați vorbit într-un studiu despre poemul lui Paramenide și ați tradus cele două versuri care fundamentau „calea părerii” în cunoaștere. „Imaginea senzorială a lumii” este o expresie care consună cu arta, într-un anumit sens. Cum considerați relația dintre artă și logică?

— Logica e o știință formală. Logicianul nu se ocupă de conținutul gîndirii (adevărul ontologic), ci de forma ei (adevărul formal).

Nici un conținut ontologic nu valorează, dacă nu e vehiculat de forma logică corectă.

Edificiul logic e compus din tautologii care nu spun nimic concret și sînt etern invariabile, dar fac posibilă exprimarea heterologilor, adică a enunțurilor înfînt diverse care ne informează asupra lumii materiale și spirituale.

Acest edificiu este o arhitectură noetică, a cărei simplitate și frumusețe generează o emoție estetică. Contempla-

rea jocului serios al formelor logice, care se formează printa-un fel de emanație a principiului identității, produce o intensă satisfacție intelectuală. Organon-ul aristotelic sugera lui Kant imaginea zeiței Pallas-Athene ieșind fulgerătoare din capul înțeleptului Zeus.

Aristotel însuși, la sfîrșitul operei sale logice, își mărturisește mulțumirea într-un fel care amintește horatiianul:

Exegi monumentum aere perennius. Logica vizează formalul pur și universalul — ceea ce e etern și pretutindeni — universalul care e forma noetică paralelă multiplicității fenomenale.

De aceea, logicianul e sensibil la frumusețea formei artistice. După modesta mea părere, în artă, forma nu e o haină exterioară, ci e de esența artei. Ce conținut artistic ar valora dacă n-ar fi în-format de formă? Admirăm statuarea și tragedia greacă, poezia lui Racine, Baudelaire, Mallarmé și Paul Valéry, operele marilor pictori sau compozitori pentru consonanța perfectă dintre fondul de idei și forma care le dă autenticitatea artistică, fără de care nu pot pretinde dreptul de a intra în patrimoniul culturii universale.

Admirăm măslînii lui Van Gogh sau pasărea măiastră a lui Brâncuși, fiindcă forma lor e aceea care exprimă adecvat viziunea artistului. Formalismul și viziunea universalului apropie logica de artă.

— Lucian Blaga, teoreticianul, a premers, cum ați arătat undeva, formarea unei viziuni asupra profilului spiritual al poporului român. Artistul însuși, marit artiști ce pondere au în alcătuirea acestui profil? Artă românească din punctul de vedere al logicii.

— Cred că Lucian Blaga a adus o contribuție prețioasă la conturarea profilului spiritual al poporului român așa cum am încercat să explic în „Profilul spiritual al poporului român”, precum și în schița istoriei filozofiei românești.

(Continuare în pag. a 7-a)

Violeta Zamfirescu

om

Cum se mai prădesc între ole
Sălcii leșinate
Răsce pe sub scoarță de fumici,
Bărbăția buruienii
Și scurțarea de vedera
Mult împiedecă...
Înfloare, mai aprinde-mi de la soare
Ostenita prea subțire luminare,
Gînd pămînt să nu mai tacă,
Din sînge, din timplă, din lacrimă,
Cu fierberii la umbrel,
Aburul graiului aur să nască.
Descintecă iarbă, ce e iubirea?
Soma între arme, ce e iubirea?
Mierlă, piatră că ești piatră
Spuneți nespusul de ce iubirea...
Să tot nu-mi găsească vindecare la suflet.
Taina din teină suus răsare,
Întii frumosul de negrăit pe nume,
Stea-adevăratul greu în podabă
Și omenia ca o stea mai mare,
Ea, duhul întregului,
Păstrează-mi lume
Trăinicia de om a ființei slabă.

foaie de vară

Soare preaplin, frumos
Și guster de Șanta-Brazi,
Mai locuim și pe afară,
Smintîți primordial și zei
Vulturii trag prăpastia sub ei.

aici

Am sporit în iubire.
Tu cel mai frumos, îndepărtatule
Copil alergînd către dealul cu pruni,
Dumnezei-oameni buni
Aici sînt. Neclătinată, sfîngace
Mereu, mut destinul din loc;
Mi s-au îngroșat rădăcinile
De cîmpie chinuîță-n noroc
Nepăsător.

știu

Lasă-mi cer, adu-mi vin
Din unde neunde,
Capaci, vîntul, surzenia de nori,
Sămînță cu azimă,
Cîl frumos atîta batjocură măsurători.
Dar ce-aș putea să lucrez fără patimă?
Treci mai la soare
Splă oglinda îmbăcșită de lut, de căderi, de tirziu.
Străina impresurare...

lacrimă, ană

Ce poți să faci gătit a soma
Lacrimă Ană?
Cu sulji de nesomn te-mbraci.
Cer pe la ochi
Cer miinilor
Cer în nevreme
Pînă la timplă flacăra
Cînd spargi de răsufletare piatră.
Și os cu os
Mit peste mit aduni
Lacrimă Ană,
Cer încheiat pe frumusețe de străbuni.

fruct

În roua degetelor spin,
La spîinii singelui mult soare
Născînd mereu ca o scăpare
Fruct risipit în aer plin.

Adîncul zîlei, patru fire
Trifoi de lume, cu peceji
De crud și toamnă pînă-ngheți
Cu vrajba în iubire.

Fruct-ploaia-cîmpului, fruct glas,
Se bat în capete berbeci,
Treci printre coarne, îi petreci,
Și umpli aerul rămas.

UF...

La drept vorbind performanța săptămânii a obținut-o Dinamo, dar la rugby unde cîmpurile de fotbal...

Asadar, frumoasele vaci graze ale belugului trec la ora asta in pas simbolic peste covarele asternute...

Pe masura ce vremea se scurge si noi cu ceasurile in mina simțeam ca ne îmbolnăvim de inimă...

Cartea se joacă pe un scenariu pe tema sportivă. Bravo Rapido! bravo Dinamo, bravo Petrolul...

EUGEN BARBU

UNA PE SAPTAMINA

de NEAGU RADULESCU

— Auzi? In fine am luat campionatul noi respicitii? — Ce zici, ai plouat? — Nu, n-a plouat cu goliuri, dar am luat campionatul!

Doi medici poezi *

L Ceea ce singularizează debutul Victoriei Raicev e vocația exprimării eliptice, aproape ermetice. De surse folclorice vocabula sa poetică...

Coborînd din această tradiție telurică — a vracului-poet — verbul tinerei autoare turbură ordinea firii...

* Victoria Raicev: „A treia și a zecea natură”, E.P.L.; Emil Bunea: „Din versurile unui medic de țară”, E.T.

cărți • cărți

CONSTANTIN NISPEANU:

„Să ne iubim visele”

Contemplativ și visător, Constantin Nispeanu e în același timp și un adept al non-violenței lirice. Versurile sale denotă un astfel de temperament. Unul, însă, care le și generează...

Pe măsură ce vremea se scurge și noi cu ceasurile în mînă simțeam că ne îmbolnăvim de inimă, privind cînd la ecranul de sticlă, cînd la minutare...

LUCIAN ZATTI:

„Orașele dragostei”

„Totul conștient și care se deschide către de raportare a lui Lucian Zatti la această carte de reportaje...

Lucian Zatti: „Orașele dragostei”

ODA LIMBEI ROMÂNE

Salutăm cu entuziasm eminența ODA LIMBEI ROMÂNE pe care radiodifuziunea a introdus-o în programul său...

accente

„Anghel Dumbrăceanu oferă publicului cititor poeme finite. E unul din acei poezi care nu caută...

FOARTĂ LA ORIZONT

Din cuprinsul lui Foartă la orizont: „Într-un moment de mare toamnă a experimentului poetic (...) Anghel Dumbrăceanu...

intransigență față de comportări similare îndelung în viață. Reacția ce l-o prilejuește înfrîntrivă cu care călătorește...

Cultivarea unei anumite predilecții pentru „tradițional” cu filiații ușor detectabile în literatura noastră realistă...

Pătrunderea noului în peisajul privit astfel, „depastelizarea” acestuia, snt urmări ale caracterului procesual.

D. IONCIAC

ION ARIESEANU:

„O complicată stare de fericire”

Romanul lui Ion Arieșeanu investighează lumea tainică, robustă nu lipsită de înfăbi a minerilor, lume ce constituie un orizont tematic și pentru alți scriitori români...

Interesul romanului, forța lui de atracție nu rezidă în ingeniozitatea intrigii ori în caracterul alert și imprevizibil al evenimentelor relate...

Surprins în datele și esențiale, de loc forțat, mentalitatea rigidă, conservatoare a conștientului mînei ce ținea o viață...

Dacă o asemenea zonă de manifestare umană a mai fost cercetată în literatură, înedid este la autor perspectivea, eroii amintiți evoluind într-un moment istoric din grandora...

Trăsăturile caracterologice dominante ale personajelor sînt definite nu atât prin comentariul exterior cît prin relevarea structurilor temeramentale, prin antecedentele biografice...

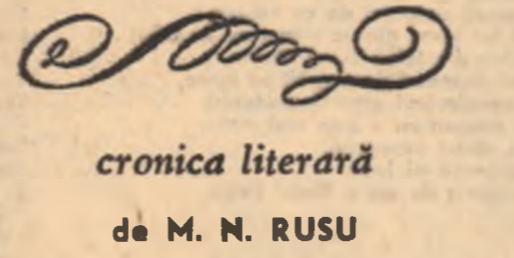
N. VERDETU

chei Dumbrăceanu

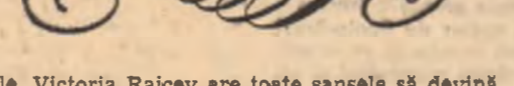
„Anghel Dumbrăceanu e un calofil, selectându-și vocabulele din zona nobilă a dicționarului (...) Rar, vreo „flordreacă” dăruie...

chei Dumbrăceanu

„Anghel Dumbrăceanu e un calofil, selectându-și vocabulele din zona nobilă a dicționarului (...) Rar, vreo „flordreacă” dăruie...

cronica literară de M. N. RUSU

nală, Victoria Raicev are toate șansele să devină o voce distinctă în lirica tinărată. Premisele esențiale sînt expuse în această carte.

II. Poezia de notație este tehnologie sau concepție? Este manieră sau viziune? Poate fi atât una cît și cealaltă. Dar pot fi și intersectabile...

Cîntec de coasă

Stau, nebăgat în seamă nici de uliul din slavă, nici de șopirla din țărîni, cu trup de bălărie și ochii de zmaț, stau fără gînd într-o margine de cărare în hotarul Rășinariilor...

Stau lîngă o tufă de măceș înflorit și ascult cum își bate coasa un țaran, pe costiță. Sunetul se acordă cu intensitate luminii, cu izburile verticale ale brațelor de pe Măgură...

Țăranul din coastă își ciocănește mai departe coasa, pe nicovăli, s-o aibă gata la îndemînă după hodină, cînd arșita s-o mai domoli și el va trece iarăși la clasică operație...

Peste dimb e satul toropit în lumină, cu biserica bătrînă îmbrăcată de mesteri neștiuți în stihare de vâpcea, cu sfinți și îngeri și alți osteni ai cerului și ai pămîntului...

Țăranul nebăgat în seamă nici de uliul din slavă, nici de șopirla din țărîni, cu trup de bălărie și ochii de zmaț, stau fără gînd într-o margine de cărare în hotarul Rășinariilor...

Stau lîngă o tufă de măceș înflorit și ascult cum își bate coasa un țaran, pe costiță. Sunetul se acordă cu intensitate luminii, cu izburile verticale ale brațelor de pe Măgură...

Țăranul nebăgat în seamă nici de uliul din slavă, nici de șopirla din țărîni, cu trup de bălărie și ochii de zmaț, stau fără gînd într-o margine de cărare în hotarul Rășinariilor...

DAN DEȘLIU

tr-o consolă căreia li imprimă o grațioasă stare de levitație; „Mijlocul zilei. De arșiță / Miriștea fumează / Iar murele pe rugă ca și făcîndu-li / Plesnesc cu zgomot / Rispindesc scînteii / Deodată, fosnind cu toate palele / Miriștea a pomit spre bălți / Ingrămăditul-se sub umbra toată tîndări / A unui stol de porumbel.” (Moment din vară) / sau „Da, tractorule, de loc poezie, s-au dus...” / Rămase arătură, apă neagră / Cu valuri mici, ușor tremurătoare / În zori, / Privindu-le, cîmpie neagră, / Sînt / Cum mă desmărginesc! / Cîmpie neagră, / Să aflu peste cîte zile / Firul de grîu / Va deveni o sîrmă verde / Prin care soarele și va trece / Scurt-circuitul razei în pămînt. // Și-n conul de lumină îndreptat, / Cu virtul înspre pieptul meu, disting / Departe cum sticlesc / La dig, ochii buldozerelor. (Cîmpie neagră).

Dacă în ciclul anterior poetul prevedea mai rar mișcările dinspre faza nevăzută a lucrurilor, acelea care cît de cît în cadrul notației mai pot da o stare de „cunoaștere plastică a lumii” (Camil Petrescu) în ciclul următor, dispoziția această crește, versurile cumulînd totuși un halou liric necesar. (Avantaj pe care li consimte și Victor Felea, girantul cărții). Notez evoluția poetului pe această dimensiune: cîntec moare cineva, „Departarea albastră s-a făcut de aramă” (p. 17); „Am auzit soarele izbîndu-se de stîncă” (p. 33); „Am auzit peste de-argint / Se zbat în inele de soară” (p. 35); „Solzii se schimbă în bani de argint / Și se aud zornînd la ruletele lumii” (p. 48). Trezind în partea actuală a jurnalului, aceste percepții, cum spunem, se dilată, evinț ceea ce se cheamă atmosferă. Expresia devine mai concisă, cu virtuți optice și vibratorii. (Vinătoare de iarnă comunică un sentiment glacial, de peisaj breughellian). Poetul se arată acum, mai meditativ, extrage reflecții etice din evenimentele naturii sau direct din observarea consenților (pacienților), din activitatea sa zilnică. Anveloparea ei lirică nu mai este abandonată atât de mult obiectului, cît se transferă subiectului. De aceea tînrul autor va trebui în viitor să evite mucișia anodină a cuvintelor pentru a nu stagna în expresivului de minimă rezistență. Culoarea unei palădi, nedoctrină nici medicală, a unor poeme va putea fi înălturată printr-o „medicamentație” specială dacă nu la ordinea zilei.

* Victoria Raicev: „A treia și a zecea natură”, E.P.L.; Emil Bunea: „Din versurile unui medic de țară”, E.T.

Anatomia unei capodopere

Poate că totuși, n-ar fi trebuit ca Rebreanu să-și intituleze romanul cu numele unuia dintre personajele sale. Așa cum s-a mai spus, Ion este o monografie, dar nu numai a satului ardelen, cum se spune de obicei, ci a întregii vieți ardelen. Dar Ion este numai unul dintre personaje, numai unul dintre termenii sistemului monografic. Pornind de la punctul de vedere adoptat de Rebreanu, romanul s-ar fi putut intitula la fel de bine Titu Herdelea, Vasile Baciu sau Ana sau... Căci fiecare dintre aceste personaje au un rol fundamental în conflict, bucurându-se deopotrivă de atenția prozatorului, a cărui „obiectivitate” este perfectă. O monografie nu poate purta numele unuia dintre personaje fără să-și piardă ceva din semnificația, după cum nu putem denumi exact un obiect primar-unul din elementele lui constitutive. O astfel de operație poate sugera existența unei piste unice de interpretare, parcursă și drept mai comod, dar prin care semnificația întregului suferă. Nu e mai puțin adevărat că procedind așa, termenul care primește onoarea de a constitui titlul volumului capătă dintr-o dată valori deosebite, sporindu-și considerabil gradul de generalizare. Imaginați-vă însă că titlul romanului lui Rebreanu făcând abstracție de titlu. Perspectiva cărții va fi cu totul alta, poate mai aproape de cea adevărată. Ea se va apropia de aceea din Răscoala cu care are, de altfel, similitudini de construcție turbulente. Așa cum nu ne putem imagina Răscoala având ca titlu numele lui Petre Petre, nu ne putem opri să credem că Ion nu spune totul despre substanța romanului. Alte confuzii pot fi produse de acea nefericită fatalitate editorială care a dus, după cum se știe, la împărțirea romanului în două părți: *Glasiul pământului* și *Glasiul singelui*, căci biografia lui Ion nu conține două etape distincte. Artificiul impus scriitorului e demascat însă și de numerotarea capitolelor care se face cronologic, indiferent de existența celor două părți...

Dar, să urmărim perspectiva propusă și consecințele ei. Ion cuprinde o serie de indivizi amestecați, clasificabile însă numai în două serii fundamentale ale celor prototipuri ar fi Ion și Titu Herdelea. Există, pe de o parte, seria țărănilor în multiple variante po-

sibile și seria „inteligentei” cum însuși Rebreanu o numește frecvent. Cele două serii se situează într-un secret raport de complementaritate care nu elimină totuși o anumită polarizare a actelor fiecărui personaj. Potrivit viziunii lui Rebreanu, existența umană se realizează pe baza unui sistem binar exteriorizat în cele două serii de indivizi amestecați.

Iată seria „țărănilor”. Ei sînt concepuți ca pașuni dezlințuite, ca materii orbe, fixație și instinct, incapacitate de disimulare, reacție violentă și spontană. Așa apar Ion, George, Vasile Baciu: există în aceste personaje o anumită puritate a personalității care este dată nu de rațiune și logică, ci de vitalitatea dorinței și voinței. Din acest punct de vedere, seria nu se deosebește mult de izolat din context, de tipul de personaj zolist, atât de bine cunoscut încă prin *Therese Racuin*. Sînt personaje cu totul stăpînite de nervii și singele lor, lipsite de liberul arbitru, antrenate în acțiunile vieții de fatalitățile condiției lor. Spre deosebire de Zola, Rebreanu nu pornește însă de la premise fiziologice, ci de la anumite complexe existențiale care determină comportarea personajelor.

Acestea sînt faptele și credem că ele nu trebuie evitate dacă nu vrem să credem în izolat. Prin prisma lor ar putea să revizuiți și afirmația potrivit căreia Ion este tipul țărănu-lui român. Ion este un tip de țărăn român, așa cum Sadoveanu, Slavici, etc. aduc alte tipuri. Eroarea care se produce se datorează tocmai titlului generalizator. Dar tot de aici greșeau și cei care, ca Lovinescu, confundau termenul cu clasa. Ion rămîne prin multe trăsături, un „caz” și adevărul acesta este consemnat prin însuși comentariul care se face în text pe marginea întâmplărilor. „În Pripas nu se pomenise omucidere de cînd se ținea minte...”

Va trebui de asemenea să observăm că Ion ca și restul țărănilor sînt gîndiți într-o singură latură: aceea de muncitor, de conștiințe singulare preocupate exclusiv de propriile lor pașuni. Un amănunt este de altfel izbitor: niciodată la Rebreanu nu apare vreun țărăn care să se ocupe de treburile politice, nici unul preocupat de problemele românului oprimat social și național. El sînt numai atât: țapla țării. Această sarcină revine personajelor din cea de a doua serie — a „inteligentei”. Învățători, avocați, preoți, simplii funcționari reprezintă conștiința națională. Toate acțiunile sociale și politice sînt organizate de ei.

Cele două serii de personaje par fiecare izolate. În măsura în care ele decurg paralel. Viziunea aceasta este marcată tehnic și de succesiunea episoadelor dispuse contrapunctiv în interiorul fiecărui capitol, în urmărirea nediscriminatorie a destinelor personajelor din fiecare serie. Dar izolarea este numai aparentă. Biografiile se intersectează după legi misterioase. Între Titu și Ion al Glanetașului există o comunicare indefinibilă și pe care de altfel niciunul nu încearcă să și-o explice. Apropoe fiecare din marile acte ale lui Ion are ca un primar motiv o sugestie a lui Titu. Cele două personaje reprezintă de fapt cele două fețe ale omului și simetriile pe care le elaborează Rebreanu sînt aproape perfecte. Dacă feciorul Glanetașului este un Ion al pământului și instinctului, Titu Herdelea este un Ion al spiritului. „Ion este fatalitatea noastră”, va spune Herdelea undeva. Dacă Rebreanu ar fi gîndit izolat fiecare personaj sau familie, romanul ar fi fost ratat. N-am fi fost de fapt în prezența unei „monografii” și nici a unei „mitologii”. Orice realitate aptă de a constitui obiectul unei monografii trebuie să conțină o sumă de termeni și de relații distincte. Iar aceste relații constituie tocmai mitologia, prezentă în romanul lui Rebreanu în ambele serii prin paralelisme și simetrii turbulente marcate nu numai prin tehnica episoadelor intercalate de care am amintit, ci și prin identitatea situațiilor existențiale. Putem vorbi de un sistem mitologic numai în măsura în care există o repetabilitate a situațiilor care apar pur și simplu ca variante ale unor legi imuabile. Realizarea individuală și succesul social sînt cei doi operatori între care se deplasează destinul tuturor personajelor. De aceea, situația unuia poate apare ca un ecou al situației altora, cu variațiile de rigoare. Vasile Baciu a avut o viață asemănătoare cu a lui Ion. Se căsătorește cu o fată urîtă și bogată, Ion se căsătorește cu o fată urîtă și bogată, cu Ana lui Vasile Baciu... Totodată, văduva lui Maxim Oprea a risipit într-un an ceea ce adunase răposatul într-o viață. Zenobia, mama lui Ion, fată bogată, îl ia pe Glanetașu sărac, lenes și istet, George o ia pe Florica, săracă dar frumoasă. Apar cei ce au și cei care n-au, cei care vor și cei care vor fi nevoiți să cedeze. Există deci o reacție în lanț a situațiilor.

Personajele reprezentative, Ion și Titu, vor fi concepute în ciuda diferențelor ca variații ale aceleiași energii. Moartea lui Ion și ascensiunea lui Titu sînt la rîndul lor semnificative prin simetria lor. Una este moartea stingheră a glasului haotic al singelui, cealaltă victoria singelui colectivității. Simetriile pot fi urmărite pînă la cele mai mici amănunte. Unei petreceri țărănești îi corespunde structura unei tineri intelectuale: iubirea lui Titu și iubirea lui Ion se completează reciproc, ca ea însăși și alți ca victorie a senzualității. Nunta Laurei are ecou în nunta lui Ion; moartea lui Avrum e sugestia morții Anei. Cearta lui Vasile Baciu cu Ion are o reeditare a celei din final a aceluiași cu popa Belciug etc. etc. Simetriile pot fi urmărite în toate substructurile cărții și numai spațiul ne împiedică să n-o facem. Romanul însuși are structura unei bucle ca și Răscoala. El începe printr-o petrecere și se sfîrșește cu alta situată în același spațiu. Timpul ca și spațiul conduc la ideea repetabilității: totul se schimbă și totul rămîne la fel.

Este ușor de remarcat că Rebreanu s-a angajat în scrierea acestei cărți avînd o extraordinară de clară viziune sistematică asupra realității sociale. În această constă mai ales marea sîbu apori la edificarea romanului românesc. Și am insistat asupra acestor lucruri pentru că mulți autori tineri contemporani mai mult sau mai puțin talentați își fac un punct de onoare din a-și refuza orice sistematizare a realității și a substanței narative, promovînd programatic o ordine a dezordinei.

ION BANUȚĂ muntenegrenii

De piatră sînt muntenegrenii,
de piatră țara lor, măslinii,
de piatră cerul și smochinii
de piatră omul din milenii.

lui nișgoș*)

A fost Nișgoș, rege, patriarh, în țara lui, —
a fost, zic mai încet —
pentru slăvirea lui și-a nimănui
a fost iubire și poet.

* Mare poet muntenegrean.

iscălitură pe o agavă

Umblam, pe Adriatica în sus, mahmur
de-albastrul prăbușit din soare...
Destrăbătîndu-mă în marea de culoare
m-am iscălit pe-o verde-agavă, dur.

peisaj dalmat

Măslini, agave, piatră, apă, chiparoși,
culoare crincenă-n pierdut azur.
O! Apa albastră vine dimprejur
și leagănă în zbor, perfid, mari albatroși.

flori galbene

Dalmația de piatră! Mă strecor,
sub vînt, în vraja fantomatică a mării...
Adun mireasma galbenă a depărtării,
răstălmăciți, de slavă și de dor.

E. CRĂCIUN „Grup de femei”

GHEORGHE DITUȚ

vîna de aur

Sub vatra casei noastre
în păduri
mai jos de rădăcina
zgomatelor zilei...
un gard de fier
respinge căldura
și noaptea dorm
alături de ciine
pe comoră,
aud cum curg din ea
lumini pe dedesubt;
mă cert în fiecare zi
cu tatăl meu
pentru un metru de adînc
săpat,
mă înpăimîntă
pașii lui de paznic
ații de grei pe cînd cobor
trudit, —
pot să stîrnească un cutremur,
și niciodată n-o s-ajung
sub vatra casei noastre
unde trăiește vîna de aur.

vînătoare

La marginea pădurii
batem pasul pe loc umflați de ger
cu ciinii legați de centuri.
Văd nările prietenilor
cum palpită
la gîndul că în cadrul lumii
perfect ascunși
vederii vînătorilor timizi
pe ghejuri mari în ceață
ații mistreți și regi umbriți de coarne
vor învia acum înflita dată.
În spate cîmpul mort de iarnă
adăpostește printre brazde
numai iepuri ații de hăituiți
la vînătorile trecute
încît și-e spaimă
să mai tragă în ei.
Ca într-un cap de fierbe
în crînguri mișună vînatul
vîndu-se el singur fără noimă
în absența noastră
și dintr-odată cornul sună
alinierea la noroc
lătratul cățelandrilor
ne bate cuie-n singe,
dar nu știu cum întotdeauna
pe vînătorul cel bătrîn
il înpăimîntă lupii
și ne întorcem cu bătaia armelor
spre cîmpul cunoscut.

ION IANCU LEFTER marii bărbați

Si tatami, cînt într-un cor profund cu marii bărbați,
lungii bărbați cînt nișta ace ruginii de ceosornic
care mîsoară cu indiferență milenile,
stăm așteptî în mijlocul soarelui, scaunele
sunt meserite din giganticele probleme-ale veacului,
purtau cîmăși cusute din steaguri de luptă
și plebele mi-a neguri multicolore.
Înimile lui în piepturi cînt globul, veiesc
cele mai straznice clopote de-aramă în singe,
cărăm pe mări istoria ca pe-o aripă de pasăre
și oamenii lui cu pumăii în fibrele trupului nostru
co-n nișta viori la gradul superlativ... Deseori
iubim mai multe femei și nu le urim
decît la chipule de mare neliniște, cînd
trebuie să se rînim vocile și să cîntăm aproape urlat
încît să cotramurăm toate durerile lumii...
După toate acestea, avem și noi dreptul la cite-o
figură

răsădită din fagi... O aprindem
direct de la soare!

FELICIA MARINCA

adevăr

Am fîrîmat în pumii
pămîntul asupra pe agar străin.
Și l-am urdat în rădăcină
ca roza frunzi-a zori,
ca lacrimile seara,
iar noaptea eram veghează teftarea.
Și doilea-i-am cîntat dînia,
ca roșia să rodească
și din alina-alunecă
vîmîtoe lui să crească.

De unde-ai fi putut să știu
Căcel pămînt era al meu?

Pămîntul doar,
pămîntul a știu
de cum luserăm sapa-n mîni
cî se eram adevărați lui stîpîni.

EMIL BRUMARU

confidență

Am vrut adolescența să-mi închid
Dulcelelor joluri de feciore, însă,
Numai de rouă nu mi-a fost respinsă
Privirea desfăcută ca un crin.

Sori de omiază estifînd în piept,
Am ridicat cuvinte luminoase
Să bată-n vînt, și-am început să-șoptesc
Femeile cu nume de mîtoase.

Dar n-o venit nici una... Cine-are
Ca mine de făcut o mai rămasă?
Azul lucind de spaimă-al unui zess
Mă caută stîntorilor prin lună.

asceții

Aeru-i cald și roz ca sub umbrele,
Crini înjogați trag care de parim,
Fagi ceruții în soabe fac un scrum
Mîncător și fin, az să-i înele.
Greieri răstăpî de cîntec, din ramă,
I-ademenesc jîrlor și dulce,
Oh, pipe cu capoc de porțelană
Vor între fumuri trîndave să-i culce.
Iar Vorbele-n pahare sînt purtate,
Pe lingă dinții, către depărtare,
Pe vînt de degat moale, de feciore
Cu sîni albi ca două mari lăcâte.
Și proaspăt, ca-n nări de bou, răcoarea
La sfat făcut în jîrlor li imbie...

Ei își presară-n carne crudă sare
Din sălăiele cu-o gravă bucurie,
Multi răbătorii la tot ce se împlîie,
Și cu ciocănu-și bat suave cuie
De puritate în rotunda simplă.

MIHAI ELIN țărîmul

Așteptările mele —
cenușa .orilor rotindu-se piclă
și fumul unui fac neaprinș
amorțit la rădăcinile lumii.

Mi-aiud doar singele meu sugrumat
spre desăvîrșire.
Tot ce e fără glas în el de-acum
ca trimbițele de apoi răsună.

Pleznesc în cer vertebrele luminii;
ce tulburi credințe ne bîntuie și ne susțin?
Tineretea se duce, s-a dus,
Iubito, la marginea apei roșcate cum stai
umbră la arși-i de-o pulbere neînțeleasă.
Cresc brațe din lucruri s-atingă tînetul
în care veșnic e domn ocel miine.

arena

Iar vom plăti o vreme, amăgînd-o,
cu trupul cui, zdrobit o cite oară?
Tu, care mă auzi, zdrobit-ți fata
de om privindu-mă în față,
ca liniștit să fie prin aenei loial
pină la capăt. Ce pradată zi.

Dacă mi-ai sfîșia cămasa,
mi s-ar zări în urmă vîntul fără voce
încărunțit cu armele-a pămînt
și s-ar porni un uragun de lucruri
vitate și aproape portrezie,
prin rinjetul acelor ca așteptă
strigătul, rana, stăgela și viața
mereu străine, ale altcuiva.

Spiritul multor — drajdia stelară
care plutește joasă — mă-impresară
și se închide-n jur. Încaltesc
Ca limpedea arenă bate ceasul.
Și răsufierea taurului trapînd
aprinde lemnul porții la intrare.

ION CRÂNGULEANU

în somnul pămîntului...

La Putna zac în cer clopotele
Ca niște suflăte de sfîșii vînturi
În palide dureri de despărțire
A marilor îndrăgostiți.

Dacă ar urma marea din toate părțile,
O voce de clopot o seacă,
O pumă-n gîmunchi, o îngreșpă
Și se face secetă neagră.

Dar pămîntul știe legile apei
Și-și roșăie brazii curși, își albește călugării
Fără de care clopotele încep să moară.

În marile sași cînd se iubesc fiarele
Vodă se duce întorindu-se, în somn
Ca fete suve căpșerile noastre...

taur

Cu grape sfîșite pe țară
Viu de la nord vîntuod singur —
Un drum de lună mi-i brătară
Și prin tăcări mă înfrigur!

Taurul meu cînd prin secole
Ca umbra prin gropi, ca fetele
La ceasul de somn cu strămoși
Ce-și lundea pentru dragoste pletele.

Crucile noastre nu-s semne
Pentru morți, ci porunci
Pentru viitorii vîntuod, ce prin lemne
Vor săpa, cu țăcerea, adînci
Capete de taur porților mari
Pentru cei care vin din pămînt prin stejari...

E. CRĂCIUN

„Toamnă”

Istoria—obiect

CONST. C. GIURESCU: Dacă e adevărat dictonul că istoria e „geografie în mișcare” și că această geografie în mișcare își are expresia în literatură, eu aș vedea aceste două fețe ale spiritului uman istorie-literatură strins legate într-un tot. Ceea ce este mai interesant e că de obicei literatura precede istoriei. Înaintea lui Herodot a fost Homer. Înaintea lui Grigore Ureche a fost Miorița, această splendidă baladă a poporului nostru și care înfățișează în fapt un moment din istoria țării de dinainte de întemeierea statului: ciobanul moldovean, cel vrancean și ciobanul din Transilvania, sau ungurean, cum i se zicea.

Am trecut în revistă un gen din cele mai importante — romanul — și cu această ocazie am văzut că cele mai importante romane românești sînt cu subiecte din istorie.

Romanul istoric, fără acrima istorică, fără acea rigoare de demonstrație, are întotdeauna un larg auditoriu, pe care istoria propriu-zisă nu-l poate obține. Mă gândesc la Filimon, la „Clocii vechi și noi” — ce frescă mai bună vrea a societății românești pentru acea epocă de tranziție de la o viață veche la alta nouă. Mă gândesc la romanele istorice, mai ales trilogii, ale marilor scriitori ai noștri. Bunoară trilogia „Viața la țară”, „Tănase Scatiu”, „În război” romanele lui Dulfu Zamfirescu, care sînt istorie românească în fond: viața stăpînitorilor de moșii alături de viața arendașilor — clasă care se ridică. Sînt surprinse fragmente importante din viața poporului și fragmente privind momentul Independenței. Același lucru la Rebreanu — în „Ion”, „Pădurea spinzuraților”. Ce sînt acolo decît pagini de istorie aproape contemporană?

Și, în sfîrșit, Sadoveanu, care a scris în același timp cu Rebreanu, avea splendidă frescă a vremii marelui a lui Ștefan cel Mare care este romanul său „Frații Jderi” — carte de căpătîi! Dacă ar fi să stau într-o insulă ar fi una din cele trei cărți de care nu m-aș lipsi.

Dacă mă apropii de vremea noastră cred că peste 40—50 de ani romanele care apar acum vor fi considerate ca documente. Ele vor prezenta momente istorice prinse și fixate, așa cum sînt fixate pe vece vîetățile în rășina ehihlimbarului.

Literatura știe să fixeze momentele pentru eternitate în același chip. Ce n-am da să avem romane de felul acesta pentru epocile trecute! Pe lângă documente, avem nevoie de asemenea romane care vor fi poate mai importante decît documentele propriu-zise.

Poporul nostru a știut să-și apere țara cu ascuțitul săbiei dar — și mai ales — cu ascuțitul minții. În această îmbinare între vitejie și simțul politic stă secretul menținerii statului nostru.

Istoria patriei noastre — sînt convins — va inspira mereu pe creatorii noștri, le va da prilejul să scrie pagini minunate. Și Independența nu trebuie concepută în acest sens ca un singur moment, ci ca un act final dintr-o lungă perioadă de dezvoltare. Tot sub acest semn aș pune epopeea lui Basarab vodă, întemeietorul Țării Românești, a lui Bogdan descălecătorul, care a venit din Maramureș peste

Dar nu mai puțin important e actul de la Războieni, deși înfrîngere. Sînt înfrîngeri care contează cît victoriile. Cînd te duci la biserica ridicată pe locul lupsei și citești poemul, care începe: „Pome-

scriind în cronică niste lucruri care parcă ar sugera acest lucru. Și atunci Hașdeu i-a zis „cel cumpîit”. Dar Ion a fost un viteaz, el a apărat țara și independența ei. Astfel trebuie el văzut, în lumina

Cantacuzino, de Neculce în pagini de mare frumusețe literară. La fel, de primii scriitori moderni: de Negruzzi, iar mai de aproape de noi de Sadoveanu sau Camil Petrescu. Fiecare generație a scrisului nostru a lăsat o viziune a trecutului, ceea ce face ca literatura cu temă istorică să fie de fapt o creație neîntreruptă.

Cred că este datoria generației noastre să lase în rîndul ei o imagine a trecutului românesc. Spre deosebire de medievali, care aveau, în evocările lor, sentimentul contemporaneității, noi li vedem pe înaintași într-un trecut de aureolă, aproape mîtic. La această îndelungată perspectivă, îndreptățită de marile și variatele prefaceri care ne despart de evul mediu românesc se adaugă o altă înțelegere a fenomenelor, rezultată din îmbogățirea informației și din limpezirea interpretării — cîștiguri ale științei istorice a vremii noastre.

Literatura română cuprinde o bogată succesiune de imagini ale trecutului. Una romantică, zugrăvită de Asachi, Negruzzi, Odobescu exprimă viziunea proprie cititorilor culturii noastre moderne. Imaginea, un document prețios al sfîrșitului secolului al XIX-lea, este desigur revizibilă. Alexandru Lăpușeanu, de pildă, este un nedreptățit în portretul lăsat de Negruzzi, influențat de cronici boieresti și — cum a demonstrat-o de mult George Călinescu — de nuvela istorică franceză. Eroul operii lui Negruzzi nu este adevăratul Lăpușeanu, ci cutare condotier din Țările de Jos, plasat în tabloul istoriei moldovenești.

Avem, la fel, numeroase portrete ale lui Ștefan cel Mare. Nîle-au lăsat Ureche, Costin, Asachi — cu mijloacele vremii lor; apoi Delavrancea, Iorga, Sadoveanu. Aducînd fiecare marelui erou omagiu unei epoci, nici unul din acești creatori n-au epuizat subiectul. Așteptăm un Ștefan cel Mare al vremilor noastre. Un Ștefan văzut din unghiurile noi, inaccesibile generațiilor precedente, din perspectiva noastră. Îl cunoaștem pe Ștefan eroul, pe Ștefan părintele patriei, pe Ștefan cîtorul. Putem evoca acum pe Ștefan omul politic, diplomatul, ascoldu-l ideii de suveranitate a țării, pe care a apărat-o și a impus-o cu atîta iscusință și prestigiu.

Disponem azi de elementele care ne îngăduie să extragem alte esențe din tezaurul trecutului nostru, să izolăm permanențele istoriei românești, înfățișîndu-le în opere literare, pentru cei de azi și de mîine.

Îată de ce cred că, mereu reluată de fiecare generație de creatori, istoria noastră este inepuizabilă ca motiv literar. Faptul că avem un Apus de Soare, nu înseamnă că tema Ștefan cel Mare a fost epuizată. Fiecare vîrstă de condeieri are dreptul și datoria de a explica trecutul în viziunea prezentului, proiectată către viitor. Am avut recent prilejul

● Const. C. Giurescu

● Virgil Cîndea

● Zoe Dumitrescu-Buşulenga

țării lui, a geniului său în care se îmbină trăsăturile proprii poporului nostru.

Motivul istoric este o permanență a literaturii noastre. Așteptăm recolta anilor pe care-i trăim, cu convingerea că ea ne va îngădui o mai bogată, mai adevărată și mai comprehensivă înțelegere și înalțășii.

ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA:

Toate popoarele lumii au vorbit despre trecutul lor și nu numai în vremea romantismului. Și indienii și grecii au început marea lor carieră literară cu poeme eroice, indiferent că mitul și legenda se amestecau atunci cu țesătura istoriei propriu-zise. Istoria evului mediu e plină de cîntece de gestă și de epopei închinare eroilor naționali, fie că ei se numesc Charlemagne, Roland, Siegfried ori El Cid. Iar după formarea statelor naționale, una din aspirațiile permanente ale scriitorilor a fost aceea de a putea da patriei mărturia atașamentului și dragostei față de ea. De la Ronsard la Voltaire tentativele epice sînt cunoscute, ca și eșuarile lor. Romantismul, mișcare legată de agitația revoluționară a popoarelor europene, a exaltat în toată literatura și trecutul național. Romanul istoric care se naște atunci, ca și drama istorică sînt speciile cele mai populare ale acelei vremi. Walter Scott și Victor Hugo erau mai de seamă gustați pentru capacitatea lor de a reconstitui istoria evurilor apuse. La noi, cum nu mai e nevoie să amin-

tea să considere tematica istorică drept incompatibilă cu sufletul modern, cu năzuințele lui de cunoaștere îndreptate în spre alte coordonate, în spre alte dimensiuni ale timpului. Dacă m-aș referi la unele opere remarcabile ale literaturii noastre mai noi, la „Nicoară Potcoavă” sau la „Un om între oameni”, mi s-ar putea, poate, riposta că romanul istoric e totuși astăzi, ca specie, depășit.

Avem convingerea că pentru scriitorii mari nu există genuri și specii depășite. Asta nu înseamnă, firește, că am propune reluarea epopeilor. Dar ținem să amintim că inteligența modernă presupune o capacitate de extensie a investigației și de așteptare la cercetarea complexă mai mare decît aceea a înaintașilor. Și că nu e nevoie să punem pe oamenii trecutului să vorbească așa cum făceau scriitorii de la 48 și nici să-l considerăm prinși într-o singură realitate pe care nu le-ar fi putut căpăta acum un secol. Așadar, se poate face cu succes literatură istorică. Și mai cu seamă se poate face literatură din istoria noastră națională atît de supusă restricțiilor și hrînid din această pricină rodnică idee de jertfă. Fiecare personalitate a istoriei românești a sfințit cu singele său ori cu renunțarea, fiecă pas făcut înainte. De aceea, atîția istorici au fost tentați să pună în valoare episoade expresive, încadrîndu-le în ramă literară, de la Odo-

„Maria de Mangop” (După o învelișoare de mormînt de la Putna)

nește, Doamne, pe bine credincioșii care au căzut la Războieni... îți dai seama că a fost o generație puternică și demnă aceea care a stat lângă Ștefan cel Mare.

Să redăm strălucirea trecutului, să-l valorificăm literar.

„Geniul este 2% inspirație și 98% transpirație” spunea Edison. Deci, pe lângă talent în această întreprindere literară e necesară munca înverșunată.

Cînd ne uităm la Academie la manuscrisele lui Eminescu, ne dăm seama cît de adevărat e ce spune Edison. Cît a muncit el pe fiecare filă de manuscris, de cîte ori a revenit asupra unui cuvînt! Tot ce e „universal” valabil s-a scris cu multă rîvnă, răbdare, reveniri, documentare. Margaret Mitchel, pentru binecunoscutul ei roman „Gone with the Wind”, s-a documentat 6 ani. La noi, Camil Petrescu cîți ani nu s-a documentat pentru a scrie „Un om între oameni”? Cînd e vorba de documentul istoric trebuie să fim foarte atenți. Pentru că, dacă se face de un mare literat o greșeală, ea se perpetuează. Un scriitor de seamă, ca Negruzzi, a făcut-o cu Moțoc. E greu acum să mai convingi oamenii de adevărul istoric — că Moțoc nu a murit atunci, ci la Lioc, tăiat de călău, împreună cu Spancio și alții. Același lucru l-a făcut Hașdeu, cu „Ion Vodă cel Cumpîit”. Așa i-a spus el, Hașdeu, dar nu așa a fost numit el în cronici. Unii boieri, cu care știm cu toții că s-a înfrîntat, s-au răzburat pe el

adevărului istoric: ca Ion Vodă cel Viteaz.

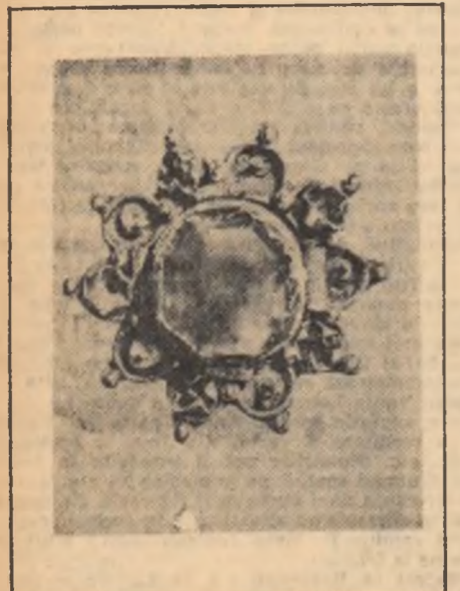
VIRGIL CÂNDEA: Legătura dintre literatură și istorie este foarte discutată în ultima vreme în viața noastră culturală. Nu cred că faptul trebuie atribuit numai creșterii interesului general față de tradițiile populare. Avem sentimentul că trăim o epocă de mare semnificație în istoria românească — istoria contemporană ca motiv literar a evocat-o acum tovarășul prof. Constantin C. Giurescu — și astfel atenția pentru reflectarea altor momente de seamă din trecut în literatură, în artă, este o preocupare pentru creatorul ca și pentru beneficiarul culturii noastre.

Dar raportul dintre literatură și istorie poate fi înțeles în orice perioadă din cultura română modernă. Acest raport ar putea forma obiectul unui studiu deosebit de interesant. S-ar putea scrie o excelentă **Istorie a României, reflectată de literatură**, ca și un valoros **Istoric al motivului istoric în literatura românească**. Conștiința unui trecut glorios a inspirat pe condeierii noștri încă de la începuturile scrisului românesc. Trecutul a fost evocat de Ureche, de Costin, de Stolnicul

să verificăm această funcțiune înaltă a dramaturgiei noastre prin piesa **Petru Rareș** a lui Horia Lovinescu, care a reușit să ne apropie eroul, să-l facă unul de-ai noștri, înțeles de noi, păstrîndu-i în același timp măreția, elevația. Ni se pare firesc succesul evocării: noi sîntem mai bine înzestrați decît cei din veacul trecut ce să-l putem recita și dintr-un pe Rareș în toată complexitatea personali-

tesc, romantismul a însemnat o unanimă luare de conștiință față de valorile acumulate în desfășurarea procesului istoric național. De aci frecvența motivelor istorice în literatura de la 1848 și într-o bună bucată de vreme după aceea, pînă la Eminescu și Delavrancea și chiar mai departe. Epoca modernă ar părea să slăbească interesul pentru literatura de inspirație valorică. Și unii critici er pu-

bescu și Hașdeu la Iorga. Miturile naționale pot, ca un fel de miracol necesar epicului, îmbogăți lumea de trăiri a vechilor eroi. De aceea toate se cer valorificate și astăzi. O istorie de luptă permanentă ca aceea a poporului român are dramatismul suficient pentru a asigura încă îndestulătoare substanță unei literaturi inspirate din ea și tratată cu mijloace moderne.

pasul Prislop, ca să descopere mîndra țară a Moldovei. Subiecte inepuizabile și de o mare frumusețe, pentru reconstituirea unor fresce literar-istorice ne oferă războaiele. Sadoveanu descrie minunat **avîntul de epopee al luptei de la Vaslui**.

al literaturii

● Mircea Malița

● Horia Lovinescu

MIRCEA MALIȚA: Într-un eseu mai vechi asupra înțelegerii istoriei, Bertrand Russell cercetează legăturile acesteia cu domeniile adiacente. El se ocupă de cele trei vecine ale istoriei: filozofia, știința, literatura.

Positivist convins, pentru a feri istoria de metafizică, Bertrand Russell închide ușa filozofiei. Interzicând dialogul celor două cîmpuri el nu are dreptate. Din im-

literatură și istorie. El confirmă în acest fel o părere larg împărtășită asupra înfrîngerii celor două ramuri ale indeletnicirii intelectuale. Citează pe marii autori care sînt reclamați de literatură ca și de istorie, Herodot, Tucicide, Plutarh și — din patriotism — adaugă și pe Gibbon. Toți au fost mari și au dat statut dramatic scrierilor lor pentru că s-au ocupat de confruntările între civilizații.

Într-o zi la secția de manuscrise și documente cu rugămintea de a cerceta și copia acte din secolul XVI. L-am întrebat la ce-i trebuiau documente de sute de ani vechime. Vrănceanul ne-a explicat că între cătunul său și satul vecin este o vechi dispută pentru accesul la o pășune. El voia să arate nici mai mult nici mai puțin că acum patru sute de ani numele locuitorilor din cătun erau citate împreună cu ale celor din sat, dovadă că sînt și unii și alții parte ale aceleiași entități, cu drepturi comune. El ne-a spus că pe fundul lăzilor vrăncenilor documentele au stat ca niște oșteni înarmați, gata să se trezească și să iasă la iveală în caz de nevoie.

Tot la Biblioteca s-a prezentat într-o zi căpetenia obștii Corbilor. Bătrînul răzeș făcuse războiul de Independență, avea nouăzeci de ani împliniți. Cunoștințele sale de istorie erau uimitoare. Vorbea de boierii lui Brîncoveanu cum ar fi vorbit de personaje contemporane. De unde știa istorie? Din procesul îndelungat pe care obștea l-a purtat pentru pămînt. Sute de ani Corbeștii au stat în instanță, sprijinindu-se pe documente.

În sfișit un exemplu din Ardeal. Lingă Oradea este un sat în care în 1862 a izbucnit o răscoală. Cauzele răscoalei sînt elocvente. În luptă cu groful pentru pămînt, țărani se bazau pe documente. Ele erau păstrate la loc ferit și de cinste. Li s-a spus: „Dați-ni-le și le vom cerceta”. Nu le-au mai fost însă restituite, au fost distruse și țărani au recurs la ceea ce le răminea ca mijloc de apărare a drepturilor seculare.

Atunci cînd istoria face parte integrantă din lupta pentru existență, ea este susceptibilă la prelucrarea dramatică, oferind o substanță bogată în sensuri.

Cum spune atît de potrivit tovarășul profesor Giurescu, la noi tot timpul țara s-a păstrat „cu sabia și documentul”. Momentele de „sabie” au fost mai des preluate de literatură, din cauza suferințelor eroic și a însemnătății lor deosebite, hotărîtoare. Dar oare lupta de apărare a drepturilor prin documente, dreptul ginților, negocierii și argumente istorice este mai puțin grăitoare pentru literatură? Față de lipsa de frecvență cu care sînt aparate în literatură, în raport cu însemnătatea care a avut-o în trecutul nostru, mă întreb dacă participantul la luptele nesingeroase, dar dificile ale negocierilor, trimisul, solul nu poate fi personaj central în proză, nu poate deveni erou de literatură?

Solii au fost evocați — postelnicul Cantacuzino, logofătul Tăutu — prima dată de Bălcescu. În apărarea unei poziții proprii în Europa și în raport cu Poarta otomană, Bălcescu simțea nevoie să aducă mărturia solului, ca atestare a unei prezențe independente a Țărilor Române. Diplomația bună a fost întotdeauna indicu de conduită de sine stătătoare. Dar și mai de mult, Milescu, înainte de călătoria la Paris, Moscova și Pekin, era îndemnat să reconstruiască călătoria unui împărat bizantin în Moldova și aceasta numai pentru a acredita ideea legăturilor noastre cu strălucitul Imperiu de la Constantinopol.

Solii noștri și relațiile pe plan extern au demonstrat existența noastră suverană, ne-au prezentat cultura și obiceiurile, au menținut contacte, pe care împrejurările vitrege le descurajau. Spune Soliman polonezilor despre domniitorul Moldovei: „dar cine e el să trimită la voi soli?”. Nu numai semnificația solilor pentru apărarea independenței și continuitatea acestei instituții, — dreptul de a trimite soli fiind păstrat cu sfințenie de la o generație la alta, — dau un conținut adinc temei pe care o sugerăm făcînd-o atractivă pentru literatură, dar și cadrul în care se desfășura. Iată pe sol mergînd pe ascuns, pentru a nu pune în pericol viața sa și a domniitorului, prin atragerea miniei otomane. Ajuns la destinație după peripeții, ține să fie primit cu ceremonialul meritat de poziția domnului său. E cunoscută demnitatea solilor lui Ștefan la Veneția, a lui Mihai la Curtea Habsburgilor.

Solii sînt mărturie ale contactelor între culturi, temă de mare actualitate astăzi, căutînd să marcheze prin valorile pe care le făceau cunoscute, personalitatea distinctă a țărilor române. În trecutul țării noastre găsim solii în contact cu trei mari imperii vecine, în a căror cunoaștere amănunțită și binevoitoare, impusă de nevoile unui echilibru ce trebuia menținut, românii au excelat.

Numele locurilor în care „sabia” s-a manifestat citate astăzi, precum și nume-

le sediilor de negocieri, numeroase pe pămîntul țării, unde s-au desfășurat momente decisive pentru dezvoltarea ei de mai tîrziu, mă fac să deschid o paranteză. Locurile noastre istorice ar trebui înconjurate cu venerația cuvenită, păstrate și transformate în locuri de meditație pentru toți cetățenii. În toată Europa, de la Austerlitz pînă la Borodino, cîmpurile de luptă sînt prevăzute cu muzee, explicații, facilități turistice. La Waterloo stă leul imens ridicat de englezi ce privește spre Franța (e adevărat că studenții francezi scriu pe soclu cu cretă lozinci împotriva Pieții Comune). Peste tot hărțile mar-

(a cărei valoare sau non-valoare artistică nu intră în discuția de față) perioada de după 1944, perioadă de mare tensiune, plină de evenimente sociale și politice, hotărîtoare pentru dezvoltarea noastră istorică.

Am făcut această încercare, străduindu-mă să evoc cu scrupulozitate atmosfera timpului și referindu-mă direct la evenimentele importante care au marcat-o. Piesa avea deci un cadru nu numai realist, ci istoric în sensul cel mai propriu al cuvîntului. Pe de altă parte, deși personajele erau imaginate, ele însumau totuși observații făcute pe viu, asupra unor

rită prin romantici pînă la Shakespeare și antici. În acest sens, aproape pierdută în Occident, continuăm noi să cultivăm azi drama istorică, făcînd din evocarea trecutului un stimul pentru prezent.

Recunoscînd funcția nobilă și generoasă a acestei literaturi, nu mă pot împiedica să atrag atenția și asupra capcanelor pe care ea le întinde scriitorului și asupra greșelii care s-ar face dacă n-am recunoaște dreptul de cetățenie și pieselor cu pretext istoric — ca cele pomenite mai sus — deși ele nu se încadrează în formula devenită pentru noi tradițională.

chează locurile istorice. Pentru victoria de la Călugăreni, papa de la Roma a tras clopotele creștinătății. N-am putea însemna adevărat pe hărțile turistice europene acest loc?

Iată cîteva gânduri în legătură cu tema noastră dezvoltată cu atîta competență de antevorbitori și care mă conduc la ideea că literatura noastră aplecată asupra trecutului, găsește un tezaur de teme mari, de motive dramatice și de personaje pitorești, printre care imi îngădui să-i adaug și pe purtătorii de solii.

HORIA LOVINESCU: Dacă n-aș fi scris o piesă istorică, probabil că la întrebarea „ce înțelegem printr-o piesă istorică?” aș fi răspuns azi cu mai multă dezinvoltură. Practica mi-a tăiat cheful de a teoretiza și abandonez pe seama cronicarilor dramatici — oameni de a căror erudiție universală și certitudine imperturbabilă nu încetez să mă minunez — sarcina de a elucida toate subtilitățile problemei. Cer, așadar, îngăduința să vă expun doar cîteva observații, nedumeriri și păreri personale, izvorite din recenta mea experiență. Acum cîțiva ani am încercat să descriu într-un sol de frescă dramatică

oameni reali care au trăit în acea perioadă. Ei bine, nimănui, și nici autorului nu i-a trecut prin cap să numească această piesă „istorică”.

A fost însă de ajuns să anunț un „Petru Rareș” pentru ca lucrarea să fie înregistrată, chiar fără a fi citită, drept o „dramă istorică”. E adevărat că multe evenimente din piesă sînt istorice și că la baza portretului lui Rareș stau documentele epocii. Dar nu-i mai puțin adevărat că cele mai multe întâmplări sînt închipuite, că imaginea epocii n-are de loc pretenția de a fi științifică și că n-aș avea nicio dată impertinența să afirm că portretul lui Rareș e fidel adevărului. Cred că sîntei de acord cu mine că această lipsă de istoricitate a dramei istorice e un paradox picant.

Ambiguitatea acestei specii dramatice merge însă mai departe. S-ar putea spune că drama istorică este aceea care evocă evenimente și personaje istorice aparținînd unui trecut mai îndepărtat, chiar dacă ea nu are velenitatea unei reconstituirii științifice.

Am însă impresia că dacă i s-ar fi spus lui Camus că piesa „Caligula” este o dramă istorică, ar fi ridicat din umeri ca și Corneille sau Racine de altfel, relativ la tragediile lor din istoria antică, ca și Brecht scriind despre Galileu etc. etc.

Se pare că termenul își capătă o semnificație mai precisă pentru noi doar atunci cînd e vorba de drama istorică națională, a cărei filieră poate fi urmă-

Fuziunea organică a valorilor estetice, cu cele extraestetice — deziderat suprem în drama istorică națională — face loc deseori, în practică, confundării acestor valori și arta explică circulația limitată, locală, a multor piese de acest gen, durabile poate în timp, dar nu în spațiu. Convenția unui anumit retorism avocătesc, a unui patos de suprafață, este tot atît de neplăcută ca și convenția limbajului, devenită aproape sacrosantă în drama istorică. Într-o limbă artificială și fals cronicărească (care n-are nimic comun cu limba vorbită în secolele trecute) și între limba curentă a zilelor noastre, optez hotărît pentru aceasta. Și dacă e nevoie de o justificare, deși lucrul mi se pare evident inutil, autoritatea lui Shakespeare stă și aici — ca în multe alte direcții la îndemînă. Ceea ce mi se pare în schimb ieftin, e cultivarea cu pretins rafinament și humor a anacronismului strident, procedeu care ar putea avea haz la un Giraudoux și Anouilh, dar care ca toate „travaiurile” reluate, duce la paștișă.

Un cuvînt și despre costume în drama istorică. Pretenția adeseori formulată ca ele să fie autentice, de epocă, e absurdă într-o piesă în care eroii nu vorbesc limba lui Macarie sau Azarie și în care „istoricitatea” e mai mult decît relativă.

Și iată acum problema principală: Cum poate deveni totuși adevărată o literatură pîndită de atîtea convenționalisme și poncife, transformate în canoane estetice? Adevărată nu numai artistică, ci și istoricește?

Rețete estetice nu se dau, dar mi-aș îngădui să spun că preocuparea scriitorului ca spectatorul din 1967 să recunoască în drama personajului istoric propriile lui pătîmici, aspirații, întrebări și neliniști — deformate, amplificate, dar familiare totuși — mi se pare condiția principală a reușitei artistice.

E vorba deci pe de o parte de atingerea în adîncime a unor permanente umane, iar pe de altă parte de interpretarea cu sensibilitatea de azi a unor evenimente revolute.

În ceea ce privește adevărul istoric, el nu poate fi găsit în zadarnice încercări de reconstituire veristă. Asta e treaba istoricilor. Și nici în convenționale exaltări. Dar a pune faptul istoric sub lumina unor semnificații generale, proprii destinului și civilizației destinului nostru, a face simțită continuitatea prezenței românești de-a lungul timpurilor și în largul spațiilor, e o cale sigură spre adevăr. Și în același timp spre universalitate. Căci ce aspirație mai nobilă și mai ambițioasă — e drept, dificilă — ar putea să-și propună drama istorică națională, decît aceea de a-și depăși propriile limite pentru a introduce în circuitul literaturii universale nu numai o operă sau alta, ci însăși personalitatea istorică a poporului nostru.

„Ștefan cel Mare”

(frescă de la Dubrovăț)

binarea materialismului cu istoria s-a născut o nouă privire asupra societății omenești și cel mai rodnic instrument de cercetare a trecutului. Eficacitatea lui e atît de mare, încît orice lucrare contemporană, chiar dacă nu stă sub semnul concepției noastre, nu poate întreprinde o analiză temeinică fără a începe cu studiul condițiilor economice și sociale. Mă gîndesc la remarcabila „Istorie a relațiilor internaționale” a lui Renouvin.

După ce refuză binefacerile filozofiei, Bertrand Russell, prieten al științelor, constată cu regret că dată fiind complexitatea fenomenului istoric, pentru mult timp de aci încolo, știința nu-i va putea oferi un instrument viabil. Nici aici nu are dreptate. Lucrurile au progresat mult mai repede decît prevederile lui Russell. Există astăzi un model matematic al războiului din Peloponez.

Singura poartă pe care gînditorul englez o lasă larg deschisă este cea între

Modelele situațiilor din trecut pot fi științifice, reci și în limbaj precis, dar valoarea lor nu e cu nimic redusă atunci cînd ele îmbracă veșmintul literar, încălzind materialul istoric cu procedeele creației artistice. Și într-un caz și într-altul nu este vorba decît de o apropiere, cu un anumit grad de aproximație, de ceea ce constituie eminamente cazuri ireversibile, nereconstruibile identic. Modelul literar are în plus imensul avantaj de a putea răspunde interesului larg pentru istorie. Interesul acesta este mai mult decît o recreație sau un amuzament al publicului. Istoria nu a fost la noi indeletnicire gratuită. Ea a avut un patos deosebit. Ea apăra drepturile noastre și în trecutul țării noastre am căutat cu sete sprijinul pe documente.

Aș vrea să ilustrez printr-o întâmplare necesitatea la care răspunde istoria. Pe vremea cînd lucram la Biblioteca Academiei, un țaran din Vrancea s-a prezentat

LUCIA IOAN

„Pornind dinspre Suceava”

Lirică italiană

NANNI BALESTRINI

piatra atârnată

Fără înlocuire curgând în gîtul sticlei,
în anotimpul plin de răni
(redactez textul într-un limbaj corect)
continuăm în orice caz fără a ne pierde,
fără a păși pe zăpada putredă, reîncepăm
„în timp ce mergînd ne doare capul” (originală
lecție) istoria (ochelarii) natura (pentru
totdeauna) faptele (călcate în picioare)

mergem tăcuți pe tălpi de piasă. Desculți
e Artur. Se îndreaptă apoi (în acea vineri)
spre trupul sărat, miinle tale așa de calde,
apucă-l de glezne, apucă-l de gîtul subțire,
cu picioarele în tavan grăbi portocalii
acolo unde atîrnă viața despicată în două

să lăsăm Europa cariată,
pe ploaia ce fuge de pe vapor urelat
planetei pe fișia de nori mării verzi.
Nu mai există pămînt nedescoperit. Daci
priveste înapoi. Lumina e stinsă, ascute
unghiile risului, apucă fularul ce scapă
gravității (loc mai e pentru toți)
meningele tale, visele tale, rotulele tale
(Nu ride, zise în lojă în timp ce) galbena
navă plutitoare acolo; încă o figură;
știi ce te-asteapli; privește deci împrejur;
luna; subiectul. Iată-ne discutînd nu despre
bani de astă dată care ajung pentru bere
și benzină; sau despre prăbușirea notorie
despre revărsarea triumfătoare
nu-mi amintesc bine despre ce discutăm
în pasul ochiului (lăsați-mă să vorbesc)
în pierderea omului... o altă strofă;

Bogate buchete de ginestra fac totul galben,
dar nu merită; nici acea blestemată piatră
legată de sforă care se leagănu iar noi
toată după omiaza ținînd corbii înaripați,
fiecare cuvînt cu convingere și noul,
tragică ficțiune, un lucru spinzurat
(dați-mi voie să termin) pînă voi avea ceva de spus.

EDOARDO SANGUINETI

scafandrul și amanta lui

o visul scafandruului (în faringele lui) iritat:
„entru, cacodaemon, în gremium, inferno!”
(și rețut — în timp ce ea delira — ce ce vous savez);
și așa deschisă...
et ce que vous savez — în timp ce ea delira — așa...
și a dragostei simplă poveste...

dar el vrea să justifice (acum), vrea să explice și
rispilele rodnicile forme; vrea ca părul Țepos
de porc (acum) ciufii; vrea (acum) gingia înghețată...

oh, să restituți abuzului de cafea subtilă minciună
și verdeții șogomot al mării
bășicile nostalgice! labirintul ca steaua
ele să-l re-ducă la proba lui de oglindă.

fericit cîmp, gingașe ierburii!
val de necrezut, vorbărește scoici!
u videm, vîd vocarem cuncha; și
așa cum reproșul (acum) mării mușchiului
un chip...

ELIO PAGLIARANI

urmărind un final

Nelinistea intelectuală a finetului cînd
descoperă insuficient intelectul, adică puterea
rafiunii de a distinge, cit e de departe, Franco;
pe aceasta o numesc eu angosia intelectuală?
Fie o boală sau a nu a bilei, la cei bagați,
nu mă îndurează, nici depărtarea ei.
Urmarea e gravă.

Pentru că îndepărtat este carnea
descoperirea a amorului sinteză
și despre insuficiența acestui lucru
afînd chiar ce altceva mai trebuie.
— Dar cu cit înțelegi, cu cit iubesci mai mult
cu atît îi-a mai greu rolul tău de Atlas.
O știu pentru că o voi spune într-un context
anumit numai mărturisind-o mă simt grotesc
forța.

Fără forță nici dragostea nici intelectul
nu servesc la nimic să te definești pe tine,
dar oricît de puțin altceva aș ști despre viață
cîtă supărare ce arde cit de stridente la un loc

În românește de Dragoș Vrănceanu

PAUL ERDŐS
„Transparențe
florentino”

Ravenna — mozaicuri

Mozaicurile din Ravenna își creează
senzația structurii celulare a materiei
vii. Nu noi simțim că avem celule,
că sintem în pătrățele sau în cuburi,
că sintem îmbrăcați cu zale cu pinză
de păianjen. Dacă întinzi mina în soare
și te uști la ea abia atunci observi micile
bucățele de materie, lipite într-o unitate
aproape perfectă. Aceste faimoase
mozaicuri sint întocmai ca palma
expusă la raza de lumină să i se vadă
clar toate nervurile, toate articulațiile
dumnezești, toate liniile norocoale
și nenorocoale. E întregul corp omeneș
expus studiului luminii. O lumină bizantină,
de o anumită intensitate și căldură,
care face chipurile preluși și
vestmintele cuvotoase și viața redusă
la esență.

Și chiar al impresia că sint zidite
de rîndnici, după chipul și asemănarea
cuiburilor, aceste trupuri. Cuiburi
cu îngeri cu cei trei magi, mirosind
unul a aur, altul a smirnă, și al treilea
a tămăie, cu minunile lui Ius de la
caea mai simplă din Cana, pînă la
învierea lui Lazăr. Mozaicurile nu sint
decît umbre eterizate. Trecătorilor
mai sfinți de pe străzile Ravenei le-au
rămas chipurile în pavaj. Ce caut eu
în țesătura asta? pare a se întreba
fiecare.

— Ce caut eu aici? — te întrebă
și tu parcă de pe un perete. Căci,
fie că te găsești în mica hrubă
cu îngeri care este mauzeul Gallei
Placidia, (mama lui Valentinian al

căm în aer cu atîta putere și enervare
de se alege praful de chipurile noastre.
Noi nu mai avem timp și răbdare.
Cei vechi erau mai calmi. Broda cu
acul pînă și pe pereți.

La Ravenna se află și mormintul
lui Dante prin fața căruiă mă plimb
cîteva momente, încercînd chiar să
fluter nepăsător, ca să nu-mi dea
lacrimile. Oasele poetului sint sau
nu sint închise în acest mauzeu
rece — ce contează? După moartea
lui a urmat o dispuță de secole
între cele două cetăți Florența și
Ravenna, pentru aceste oase. Una
il reușea pe Dante pentru că ea
l-a născut și l-a exilat. Cealaltă
pentru că ea l-a găzduit și îngropat.
Drepturi egale sau aproape egale.
Important este că marelui bărbat
poate a scris la umbra acestor
fragmente de piatră colorată, sfărîmă-
turi de stînci și de evenimente —
comedia sa dumezească. Ritmul mo-
noton al terfinelor sale seamănă
între-adevăr cu bucățelele acestea
de cioburi, care puse unul lingă
altul, după anumite reguli, refac și
ele infernul, purgatorul și paradisiul.
Redate în marmură și culorile
chinturile tadului, oricît de înfrico-
șătoare, nu inspiră groaza. Acum
imi dau seama de ce „Infernul”
lui Dante — chiar în scenele lui
cele mai crude — contele Ugolino
devorîndu-și copiii — e mai de-
gradat tonic decît groaznic. Artă
nu poate inspira milă, se în-
șeală Aristotel. Nici milă și nici
entuziasm. Rămîne extaz pur. Și
dacă viața e uneori groaznică,
imagina ei oricît de realistă,
e subtilă. Infernul lui Dante e
sublim, după cum sint sublimi și
toți ciungii, ologii, orbii, leproși,
vindeați de moarte pe mozaicurile
de la Ravenna.

MARIN SORESCU

Note de drum

III-lea moartă în anul 450) fie că
te plimbî pînă la colanțele Bisericii
San Vitale, te purifică — pînă
la uitarea de sine, la extazul pur.
Parcă ești pe o înlățime, învaluit
încontinuu de aburii tari ai norilor
care cresc din văi. Aici aburii vin
din marmură. Culorile sint aprinse,
mozaicurile colorate ca sticlești.
Așa de vii erau oamenii pe atunci?
— Îi întreb pe Cei trei magi — aler-
gînd pe un fond cu palmieri crescînd
din sfesnice. Meșterii aceia au fost
niște nebuni, de au avut atît timp
să arunce cu pietricele atît de mici
pe pereții de la Ravenna. Niște
nebuni de legat. Noi numai cu
bolovani imenși dacă mai putem
să ne zăgrăvim, bolovani cit munții
sau chiar mai mari, cit întreag
pămîntul, bolovani pe care-i arun-

semnele timpului

ion biberi

Aventura umană

Asemeni lui Volney, poposit în me-
ditatie în fața ruinelor Palmyrei,
arheologul de astăzi face să vor-
bească piatra și sepultura, fragmen-
tele de industrie primitivă și, mai
cu desosebire, desenul parietal al peș-
terii, trăind în culori rămase pros-
pete, după milenii. El nu cutreără
decît în aparență spații moarte; sta-
tueta și fibula, podoba și arma,
dolmenul și coama incocioată a tu-
mulusului devin mărturie ale unui
trecut reînviat. Pămîntul răscălit și
cetățile desproptate desvîluite minii
uimită cea mai pasionantă aventură
pe care a cunoscut-o viața planetei:
procesul antropogenezei, al umani-
zării treptate a omului desprins
trăgic din animalitate, pentru a
arunca în tîmp, după aproape două
milioane de ani de evoluție drama-
ticită, săgețile rachetelor spațiale.

Arheologia preistorică, vastă in-
tersecție de discipline, stabilește
puncte între geologie și istorie; si-
tuază într-o viziune sintetică drama
devenirii umane, printre vechile for-
me animale și vegetale, prin mij-
locul cărora omul primitiv și-a des-
fășurat viața; leagă, prin stabilirea
de fapte sau de analogii, prin ipo-
teze, studiul etnografic și sociologic
de înțurările geografice, populare de
acestăzi sau cutreierate de imense
migrații; se reconstituie condițiile
climatice sau împrejurările mate-
rial-economice de viață, mentalita-
tea și credințele, riturile și obicei-
urile primilor locuitori ai planetei.

Arheologul adîncește civilizația ac-
tuală, în timp: nu se oprise la for-
mele culturii de față, ci îi surprin-
de evoluția și, mai ales, rădăcinile
prime; mijloacele superpersonice de
transport actuale sint raportate la
primele vehicule, stîncaci înghețate,
ale primelor roți; pachebotul de o
sută de mii de tone își află stră-
moșul în piroga monoză; Picasso
învăță arta mesterilor care au
scrijelit și colorat formele peșterii
din Altamira și Font-de-Gaume. Se
ajunge, prin descoperirea vestigiilor
trecutului și interpretarea lor, în
vîgăniile de pe marginea riului Vê-
zère, din preajma Pirineiilor, sau din
stațiunile de la Cucuteni, Cioclovina
și Cernavoda, din examenul așeză-
rilor neamurate care au presărat
suprafețele continentale cu mii, zeci
sau sute de mii de ani înaintea erei
noastre, la o viziune de totalitate
a vieții omenestii.

În această neobosită cercetare a
„arhivelor pămîntului”, pentru a fo-
loș expresia lui Odobescu, unul din
promotorii școlii arheologice româ-
nești, lucrările compatrioților noștri
se înfrucă ca o valoroasă contribuție.
Continuă activitatea unui Al. Odo-
bescu, Gr. Tocilescu, V. Pîrvan, I. An-
driscu, cercetătorii actuali: C. și
H. Daicoviciu, E. Condurache, I. Nes-
tor, C. S. Nicolăscu-Ploșcor, D. Ber-
ciu, D. Pippidi, R. și A. Vulpe, asis-
tanți de numeroși alți oameni de
știință, au conturat frumătățile geo-
grafiei preistorice a pămîntului noș-
trul, conducîndu-le, în succesia tim-
pului, pînă în preajma erei actuale.
Ne întregim cu autoritate, prin a-
ceastă neobosită strădanie, concre-
tizată în numeroase lucrări savante
și descoperiri înădăute cu priză în
muzee, unei mișcări științifice, gene-
rale timpului de față. Munca actuală
și genial inventiv românesc nu sint
manifestări apărute inexplicabil pe
un spațiu geografic determinat, o-
cupat de populația prezentă. Sintem
precedați de semniți, ale căror for-
me de viață, obiceiuri și spirituali-

tate sint descifrate amănunțit: am
lăsat în urmă culturi străvechi și
opere de artă, care se încează deo-
potrivă unui neîntrerupt lanț evo-
lutiv și unei vaste interferențe, cu
toate marile culturi ale lumii eu-
ropene.

Sintem în măsură să perindăm
mental, multumită acestei acțiuni,
o lume a trecutului, care-și dezvă-
luie nu numai interesul documentar,
dar și poezia. Imbrățișăm spațiul
culturii românești în timp, cu a-
ceeași înclinație și reîmprospătate
mirări cu care tinăru erou al lui
Balzac, din Le Peau de chagrin, cu-
treera secolele, prin mijlocirea ope-
relor de artă și a mărturiilor tre-
cutului. Regăsim, citind paginile ar-
heologilor noștri, sau vizitîndu-le
muzeele, exaltarea eroului balzacian,
ale cărui gânduri, exprimate într-u-
nul din cele mai patetice poeme în
proză din cite s-au scris vreodată,
fi numea pe Cuvier, naturalistul care
a reconstituit cu rămdășite de oase
formele vii, astăzi dispărute — „cel
mai mare poet al secolului”.

Nu vom afla, de bună seamă, în
ultima lucrare a profesorului Dami-
tru Berciu, La izvoarele istoriei
(Editura științifică, 1967), poezia in-
spirată a autorului Seraphin, sau
Louis Lambert, care a fost, fără î-
ndoială, un mare romantic. Vom a-
fla, în schimb, în această Introdu-
cere în arheologia preistorică, o lu-
crare de expunere a metodelor și de
riguroasă prezentare științifică,
un efort de cuprindătoare sinteză
și o viziune unitară a studiului ac-
tual al unei științe caracteristice
timpului nostru. Dumitru Berciu a
scris o carte de știință, pasionantă
ca un roman de aventuri: aventura
umană, urmărită prin milenii. Au-
torul oferă astfel una din lucrările
specifice vremii noastre: priile, pen-
tru cititor, de meditație poetică, pe
temeiul faptelor, expuse măsurat și
metodic.

Atari lucrări, reprezentative pen-
tru mișcarea științifică actuală, des-
chid, în convingerea noastră, o per-
spectivă înspre o cuprindere gene-
rală a spiritului epocii de față.
Preocupările noastre personale din
ultimul timp, asupra romantismului
germen din preajma anului 1800,
ne-au îndădăit să stabilim numeroa-
se analogii între timpul nostru și
această epocă. Vremea noastră este,
în adevăr, însușită de o egală pa-
siune de cunoaștere, de o nevoie de
a ajunge la faptele originare ale lu-
mii și vieții, ce a dirigit interesul
romanticilor, ca și a lui Goethe, de
altminteri, către aflarea unui „fe-
nomen primordial”, al unui Urphäno-
men. Deosebirea este însă esențială:
în timp ce elanul romantic era mai
mult speculativ (nu uităm, desigur,
studiile mineralogice ale lui Nova-
lis, sau a fizicienilor și arheologilor
acestui timp, aflate însă în stadiu
puțin evoluat și neconduse siste-
matic, prin efort colectiv) — nă-
zuința noastră de a ajunge la rea-
litățile ultime ale universului, ato-
mului sau vieții, este întemeiată pe
rigoarea cercetării științifice a la-
boratoarelor, organizate într-o ade-
vărată rețea planetară. Năzuința este,
totuși, asemănătoare, prin nevoie a
depășiți concretului imediat, a li-
mitării în spațiu și timp, și prin
acest simț particular al comunicării
intelectuale a omului cu lumea, ex-
primat de Friedrich Schlegel, prin
expresia: „Der Sinn fur das Unend-
liche, der Sinn für das Unendliche”.

la dezbaterea cazurilor noi, își spune
cuvîntul și îl susține.

Originar din Liguria, Montale posedă
un spirit înscut de orientare practică,
pe care îl ține însă în subordinea con-
templativității. Misterul solitudinii sale
din totdeauna, al unei singurătăți pro-
ective, care adună razele zilei în lupa
unei prezențe intime intense, în această
îmbinare de însușiri trebuie căutat. Fără
zgomot, la Florența în timpul diktaturii,
la Lugano în vremea războiului, la
Milano în ultimii douăzeci de ani, el
s-a mișcat pe niște traiectorii foarte
discrete, făcînd totuși din apariția fie-
cărei poezii un eveniment. Însăși modes-
titătea locuinței sale este eloventă, con-
stituind un exemplu de viață închinată
poeziei cu implacabilitate.

Ultimele sale strofe, apărute de curînd,
sint închinete soției, pe care a pierdut-o.
Aceste poezii au și căpătat semnificația
unor veritabile mici monumente, unor
pietre de hotar, pe care, ca într-o come-
morare fără caracter solemn, poetul le-a
fixat la latitudinea cea mai recentă a
vieții sale, nu pentru prieteni, nu pentru
public, ci ca pe niște urme ale pasului
său mai înecănit. Smulgerea sa din
orice ispiță a ostentativității impune un
respect general.

Il revăd a treia oară în ultimii trei
ani și îl găseș din ce în ce mai senin
și mai degajat de societate, doar mai

Întîlnire cu Eugenio Montale

Dragoș Vrănceanu

Eugenio Montale duce o viață retrasă,
în mijlocul unui vacuum literar — unei
larme antrenante pe care publicitatea,
polemicile, manifestațiile publice de
scriitori o întrefîn din belșug. De curînd
poetul a refuzat o invitație în Statele
Unite, unde îl așteptau sărbătorii și
ovații. Dacă îl amintim de acest lucru,
suride clipind din ochi, ca un copil care
a făcut o farsă nevinovată, și schimbă
vorba. Nici măcar subiectul nu-l interesează.
Penumbra în care stăruie să
rămînă, îl amplifică figura — deja ajunsă
la zenit — în ochii reporterilor intrigați
ai marilor magazine ilustrate, ai televizi-
unii, ai croniclelor de salon. Montale
păstrează apăsături patriarhale, care,
fără să vrea, îl avantajează, îl decu-
peză în actualitate. Nu vrea să fie
fulburat, dar chipul său se proiectează
astăzi urias pe cerul mișcării literare.

cărunt și... mal puțin fumător: scoate
cite-o țigară izolată dintr-un buzunar
sau altul, o viră din nou la loc, apoi
iarăși o descoperă și face un mic stagi-
u înainte de a o aprinde. Vorbim puțin
despre toate, dar poetul din el se tră-
dează repede, coborînd brusc în zone
de sinceritate curierătoare. Imi cere
lămuriri despre viața literară românească,
despre orientarea noilor generații, pe
care i-o descriu în puține cuvînte.

În Italia, generațiile tinere de poeți
s-au născut retardate, imi spune. Reiau
experiențe care s-au consumat între cele
două războaie. Au însă mai multă abili-
tate practică decît am posedat noi la
această vîrstă. Știu să lucreze în grup,
fapt ciudat și destul de matur pentru
scriitorii, impus de legea concurenței
sociale. Dacă ar merge izolat, ar fi
aruncați la derivă. Dar nu se prea vede
ce vor, afară de faptul că doresc să se
cufunde în ritmul rapid al inovațiilor
tehnic. Din păcate, mulți dintre ei au
ajuns la vîrsta de 40 de ani, fără să
pășească afară din echipă. Se tin de
mină ca pe întinerici și poate că au
dreptate (Recunosc în ultimele cuvînte
faimoasa ironie a lui Montale, din înti-
mitate). În ce privește romanul, con-
tinuă să-mi spună, s-a ajuns la ceea ce
englezii denumesc cea mai înaltă viteză
de mijloc. Cărțile, care apar neconștii,
sint scrise cu o artă cultivată cu tenacita-

te și cu furie. Astfel își găseș cu ușurință
citorii și din acest punct de vedere
sfera mediului literar s-a lărgit mult.
Romancierii noștri de azi fac o operă
prețioasă de desțelenire a unui teren
virgin, de care vor profita cei de mine,
care vor ști să-și îndepărteze urechea
de sgomotul de afară și o vor îndrepta
către cel dinlăuntru — vor ști să-și
astupe auzul și vor privi mai puțin în
curtea vecinului. A început să predomine
azi în proză libera fantezie și satira.
Unii transpun în roman procedeele poetice
noi, dar ajung la un exercițiu calculat,
în care asamblează piese și caută să le
pună cap la cap, ca la domino. O fac
însă cu o frecvență inexplicabilă.

Din nou constatăm în ultimele cuvînte,
poanta ironică montaliană, vesnic puțin
comprimită. Poetul adaugă: — În acest
iureș este cu neputință să nu iese la
iveală și lucruri revelatoare. Este însă
nevoie de aparate de detecție mai puțin
grăbite și mai puțin supuse injoncțiuni-
lor editoriale, decît le posedă astăzi cri-
tica noastră.

— Mi-o propun de multă vreme, îl
răspund. Numai despre Tommaso Landolfi
aș putea duce la capăt o carte. Mă refer
la figura lui fizică și comportistică, la
capriciile lui, care fixează un destin. —
Nu se deslipește de lingă San Remo,
imi spune Montale. A izbutit să dea
o mulțime de cărți de răsunset și cițiva
copii. Este un salvat.

Un sentiment deplin de reculegere
cordială predomină în contactul cu acest
mare poet al epocii noastre. Fiecare
cuvînt pe care îl spune are o încălțătură
care îl depășește, deși e pronunțat cu
un suris care tocmai vrea să-l descarce
de orice gravitate, de orice pedanterie,
să-l facă cit mai firesc.

În centrul reînălțării stă... cafeaua pe
care o iau în preajma lui Eugenio Montale.
Exalăm un moment savorează unei
băuturi aproape mirifice, avînd în ea
toate aromele poeziei și gloriei sale. E
ca și cum m-aș fi așezat la mesele de la
café Florian din Venetia, în fata lui
Stendhal, sau la café Greco din Roma,
unde plutește încă în aer umbra lui
Goethe și a lui Byron.

La plecare, Montale rămîne în picioare
lingă ușă și îmi face semn cu mina.
Chipul lui se profilează parcă, din adin-
cimea prezentului, în aureola unui timp
scos din legea curgerii și fixat într-un
zimbet.

Milano, mai 1967

Simion Florea Marian

S. Fl. Marian în anii redactării marilor monografii ale folclorului românesc

La 11 aprilie anul acesta s-au împlinit 60 de ani de la moartea folcloristului și etnografului român Simion Florea Marian pe care Iorga îl numise „urisușul lucrător al Academiei”. S-a născut la 1 septembrie 1847 din părinți țărani în satul Iliștii din județul Suceava. Școlile, puține câte a reușit să le facă, le-a început în sat

și le-a continuat la Suceava. Născut și Bocuș. Dragostea de carte îl poartă gândul către universitățile străine ale Vienei, dar rămas orfan de tată încă din liceu, pentru a nu împovăra și mai mult grijile gospodăriei purtate de mama lui, se hotărăște să urmeze teologia la Cernăuți, singurul loc unde taxele de școlarizare erau mai scăzute. După cîțiva ani de peregrinări prin parohii bucovinene se stabilește la Suceava ca profesor de religie și științele naturale. „La școală — și-l amintesc fostii lui elevi — venea totdeauna obosit... Îaca, o lecție mai departe... și pe urmă pară, nu știu cum, vroia să învețe el de la noi... Nu întreba despre obiceiuri meue... Noi fără să ne dăm seama, rideam. Avea atunci o vorbă blajină, dulce, ca de ceartă pentru noi, cînd ridică înecot capul și ne zicea: „Măi, măi, măi cum nu-mi dați voi pace!” Misiuit de pasiunea studiului, a adevărului științific, hîrtiut de dumnănta măruntă a „inteligenței” orășului de provincie, a forurilor eclesiastice, mereu în crîză de timp, constient de lacunele cu care lesise din școlile vremii, s-a străduit și a reușit să se impună nu numai ca folclorist și etnograf ci și ca un om de vază culturală de specialitate, cîstîgînd respectul și aprecierile savanților români și străini. Hasdeu îl numise în 1882 „singurul și adevăratul etnograf român”.

Cu începerea de la 1870 cînd se apropie de Hasdeu și începe să publice în „Traian”, „Columa lui Traian”, „Foala societății Românișmul” etc., cercul preocupărilor lui se lărgeste și se adîncește cercetările cu caracter etnografic, mai ales. Pînă la sfîrșitul vieții va publica zeci de studii rîndite prin mai toate revistele vremii și zeci de tomuri despre datinile la naștere, nuntă și înmormîntare, descîntece, vrăji și farmece, cimilituri și proverbe, snoave, legende istorice, credințe și moravuri, elemente de industrie țărănească, de zoologie și botanică, de mitologie. Această operă de dimensiuni și proporții copleșitoare a salvat de la pierire un imens material de viață supus măcinării și dispariției.

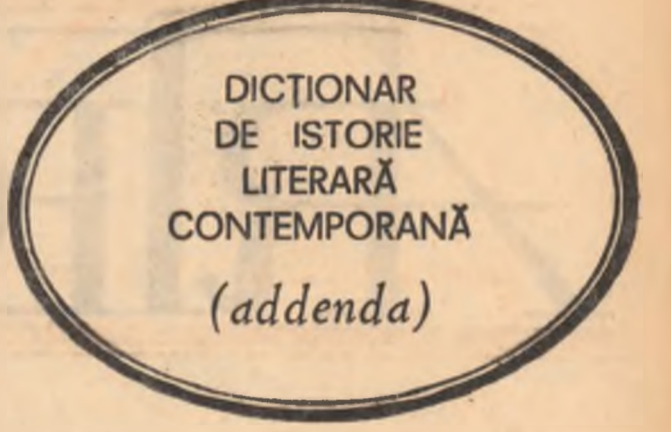
Patriot luminat, cunosător al vieții de toate zilele a țărănului român, Marian a luat condeiul în mînă pentru a-i apăra interesele, ființa lui națională. În coloanele „Revistei politice” (1888) publicată la Suceava, al cărei administrator și redactor era, se scria: „Intenținea noastră este să înființăm un organ, care să apere poziția Românilor în viața publică din Bucovina și să fie viu sentimentul lor de solidaritate. „Revista politică” va fi primul mare organ comun al totalității Românilor bucovineni. Ea va motiva, hrăni și apăra trebuințele și drepturile populației românești din țară și va combate fără rezervă orice măsură, vie ea din ori și ce parte, care ar țîgi interesele poporului român. Ne identificăm cu poporul român bucovinean, volnd să fim glasul lui, cerem prin urmare sprînjul tuturor românilor din țară”.

S. Fl. Marian, soția și cei doi copii: Liviu, viitorul scriitor, și Inochentie.

Prin atitudinea lui deschisă, Marian și-a atras încă o dată dumnănta autorităților vremii. Ea se prelungește pînă în 1906, de vreme ce și în 1906 i se face greutăți în a i se elibera actele pentru a veni la București la Sesiunea Academiei. Bucurîndu-se însă de prestigiu și stimă în rîndul tuturor învățătorilor vremii și a culegătorilor de folclor, acestuia îi trimite, ca răspunsuri la chestionarele și apelurile publicate de el, adevărate volume de culegeri poetice sau de date etnografice. Măiestria științifică rămasă de la S. Fl. Marian, publicată sau încă în manuscris, capătă astfel o notă aparte, constituindu-se ca o adevărată arhivă națională de date folclorice și etnografice de pe întreg cuprinsul țării, la care astăzi orice cercetare serioasă apelează fără rezerve.

N. JULA

S. Damian

Deși a publicat o carte despre *Tendințe și direcții în proza nouă* (1963), S. Damian interesează mai puțin ca autor de „considerații sintetice”. Titlul primului volum — *Încercări de analiză literară* — îl circumscrie mai îndepărtate înzestrarea reală. Căci în absența criteriului valoric, „sintezelor” rămîn simple enumerări, nu selecții, ci lacunare. Paginile cele mai rezistente sînt, la S. Damian, acelea consacrate unor romane contemporane: *Monografia psihologică în literatura lui Marin Preda*, *Erou și mase în romanul Seta*, *Profiluri din mediul muncitoresc* (toate în volumul al doilea).

Aplicată deopotrivă de consecvent în ambele cărți, metoda criticului se lasă repede identificată. Punctul de plecare se află în observarea „rolului determinant pe care trebuie să-l aibă în literatura conținutul de idei și fidelitatea față de adevărul obiectiv” (*Tendințe și direcții*, pag. 317). Ceea ce-l preocupă cu deosebire pe S. Damian vor fi deci „ideile” unei scrieri, problematica ei. Actual critic se identifică aproape întotdeauna cu raportarea scrierii la realitățile epocii, judecata de valoare fiind rezultatul acestei confruntări. În chip firesc însă, aceasta nu va fi o judecată de valoare estetică în stare să susțină singura existența a produs artistic a *Barierii* lui Teodor Mazilu sau a scrierilor lui Nicolae Titu. Credem că ceea „lipsă de transfigurare a materialului de viață”, observată la Titu, este totuși o „vină a stilului” (în sensul larg al termenului), deși S. Damian nu l-ar fi pretins prozatorului decît „să ne poarte mai sus pe aripile tragediei și eroicului, să ridice nivelul problematic al conflictelor morale” (pag. 179).

Altmînteri, aplicată unor opere cu valoare literară verificată, metoda permite relevarea unor semnificații de obicei neîdite, vădînd în discernerea sensurilor vocația de riguros analist și gustul ideilor exacte circumscrieri. Retinerea față de nedefinit, de difuz, explică poate și predilecția pe care o are pentru proză; înainte de a fi un obiect de analiză, poezia fiind un fenomen de intuit.

PETRE NICOLAU

Sergiu Dan

Născut la Piatra Neamț, în 1903. Se afirmă ca prozator între anii 1930—1935, cu romane de formă cinematografică. În parte de magazin ilustrat: *Arsenul* (1930) *Dragoste și moarte în provincie* (1931), *Surorile Veniamin* (1935). Într-o mare măsură ultimele romane depășesc verva facilă a cârtiilor de început, ajungînd și din punct de vedere compozitional la o evidentă organizare a materiei și la oarecare semnificație: *Unde începe noaptea* (1945), *Taina Stolnicului* (1958), *Tase cel Mare* (1964). *Taina Stolnicului* reactualizează epoca lui Vodă Caragea, cam pe la 1817, cu mijloace de expresie mai moderne, dar nu sfî mai elocvente, decît în cunoscutele pagini din *Clocot vechi și noi*. Stolnicul Tobolnic și Stolnicasa Kira sînt prinși de oameii lui Ionăță Romănuș, haiduc vestit în epocă. Haiducul petrece două-trei nopți de dragoste cu Kira, dîndu-i ocazia stolnicului să fugă. Mai tîrziu, Kira fiind singura ființă care-l văzuse fata, e chemată de agie să-l recunoască pe haiducul arestat. Amintirea nopților de dragoste o determină să spună că nu e el. Aceasta era taina stolnicului. Acțiunea e antrenantă, de un pitoresc frapant, puțin desuet. Ultimul roman (*Tase cel Mare*) e un fel de „Sfîrșit de veac în București”, cu o acțiune plasată între cele două războaie, polarizînd în jurul lui Tase Trandaf, mare negustor, policornica unui București semi-oriental în care comentariul literar evoluează între frescă și cronică. Un valoros aport în cunoașterea literaturii universale îl constituie activitatea sa de traducător: *Clopotele din Basel* (1965), *Frumoasele cartiere* (1966), *Săptămîna patimilor* (1960) de Louis Aragon *Regii bestemaiți* (1964, 1965) de Maurice Druon; *Crima lui Silvestre Bonnard* (1960), *Povestiri* (1963) de Anatole France; *Ultima impresie* (1961) de Malek Haddad; *Fantoma lui Whibley* (1952) de Jerome K. Jerome; *Nuvele și povestiri* (1957) de I. Podicev; *Pe drumul sălbatice* (1964) de Boris Polevoi; *Sufletul, Vîrsta de mijloc* (1964) de Elsa Trödel; *Fecioara din Orleans de Voltaire* (1965). Fata e pîrlit rosu (1962) de Thenn de Vries; *Zelja de jad și alte povestiri chinezesti* (1956) etc.

MIRCEA CIOBANU

Paul Daniel

Activitatea lui Paul Daniel se reduce la trei cărți originale și o traducere: *Republica Barbă-Rasă* (1936). Un satul de viață (1945), *Sîrăz și Iliștii* (1958) și *Fîntîna singurătății* de R. Hall (1943).

Volumul de schițe *Străduț în lîștită* (E.S.P.L.A. 1958) e concludent pentru dezvoltarea recentă a prozei sale: învechite satirice la adresa bîștelilor de bani gata, fanfaroni, deveniți peste noapte, prin impostură, agitatori pentru socialism, Ironii la adresa cuvioșilor de la minăstiri, portrete de țirgoveni, fapte mărunte din mahalalele însoțite ale Bucureștilor, cu oameni pitorești și peisaje prinse în vîrtejul transformărilor sociale recente etc. Modalitățile epice amintesc de proza lui I. A. Bassarabescu, tratată uneori la un ridicat nivel reportajesc. Paul Daniel își creionează personajele cu multă naturalitate, contribuînd cu oarecare monotonie la investigarea literară a micii burghezii bucarestene.

Suzana Delciu

Cunoscută mai ales prin traducerea de versuri din limba rusă (Ianka Kupala — *Versuri alese*, 1954, *Lesia Ukraïnka — Lumini vestitoare*, 1963), Suzana Delciu își publică, după o activitate de un deceniu și ceva, volumul original: *Pulbere de stele și de lut* (1966). În parte încercată de un retorism nesemnificativ chiar în poezia volt militanță (*Înima noastră coboară și / aducerea aminte / spre timpuri potrivite... / Să ne oprim o clipă tovarăș! din nenumăratele treburi zilnice*), cartea Suzanei Delciu cuprinde pasteluri la nivelul unei poezii medii de acum patru decenii, sau poate mai vechi: „Cu tîndrele mîtoase și cușma pe-o ureche / stau cîle în siruri pe timpul tuns chilug / ce mesteri din ce lume uitată și străveche / să secer mă-avîntară, să-nîgi în lut un plug?” *Calendarul de pîiatră* aminteste de același nivel artistic, dar și de confuziile volt moderniste ale unei poezii mai recente pe care poeta o mimează deficitar.

EMIL MANU

Opinii

Mimetism

Voci critice, scandalizate nu cu multe luni în urmă, semnalau o bizară revescitate a suprarealismului în lirica tînră românească. Intervenția a fost, dacă ne amintim bine, promptă, clar, foarte curioasă, în vreme ce fenomenul atacat înceta să mai apară în paginile revistelor, critica și-a continuat activitatea pe baza aceluiași exemplificări, înclt, am început să ne întrebăm dacă nu cumva poezii avizate au scris în viața lor mai puține sururi decît tot ce s-a debitat cu privire la ei. Or, legile de desfășurare ale unui dialog, de la Socrate pînă la noi, presupun, printre altele, existența și valoarea de sine stătătoare a nucleului controversat și, cel puțin, echivalența de spirit a partenerilor (ne referim la posibilitățile lor virtuale de înțelegere, demonstrație și acceptare). Ar însemna deci, dacă ne-am lăsa înseși de avalanșă critică provocată de apariția faptelor poetice (fuate drept) suprarealiste, că acestea, ca termenii opozitați al dialogului au fost reale izbîni, privite cu suspiciunile anchilozii și a gurilorlor de receptivitate; ar mai însemna că au fost sancționate mari posibilități de reinnoire a climatului nostru liric. Nu. O cunoaștere chiar și modestă a evoluției poeziei n-ar fi îngăduit acest inutil prelungit dialog. Critica și-ar fi dat seama că nu are obiect de discuție — și atunci ce bun să vorbim, dacă nu avem despre ce? — iar autorii acelor trist de simple pretenții poetice ar fi recunoscut că penuria de virtute a explicate întotdeauna și lirismul iefin și gălăgia ostentativă novatoare. Nu s-a înțeles oare că numai André Breton a rămas credincios manifestului său și că el a fost singurul care s-a temut să treacă la un alt mod de exprimare? Că atunci cînd Aragon sau Eluard au părăsit pozițiile frondei suprarealiste s-a dovedit că altfel ambii cități aveau de spus și descoperit foarte multe lucruri în zonele poeziei și că dincolo de vechia lor ipostază nu se aflau decît disponibilități lirice la îndemîna oricărui diletant avansat? Desnos, adevărat poet, a fost inclus în lista acelor care „au făcut act de suprarealism pur” numai pentru că trebuie să fie invocați, chiar și arbitrar, stîlpi de susținere cînd îl cu tot dîndinsul să afirmi ceva. Si Shakespeare — spuneau ei atunci — ca și Dante de altfel, au făcut suprarealism „în zilele lor bune”. Cum s-a uitat că, înconjurîndu-se cu Dante și Shakespeare, Breton l-a contestat pe Dostoevski doar din necesitatea strangu-

lantă de a repudia o imensă valoare pentru a iluziona contemporanii că există o linie de front îndejuns de consolidată ca să ataci — vai, cu mîinime sanse! — un mod literar neinductrător cu mediocritatea de cafenea și

scandal. Si de asemenea, cum nu s-a înțeles că abatele Bremont și s-au răpit idei imposibile de aplicat metodic în poezie? Tendințele depistate de Bremont în gîndirea unor psihologi nativ-abisale, s-au transformat în

minile altora în unelte total ineficace, „automatismul psihic pur” fiind o stare care nu se invocă sau mimează. Pentru că, într-adevăr, s-a mîimat, pentru că a devenit lesne să descopere în scrierile lui Breton, de pildă, actul rațional și intervenția deliberată pe un material la urma urmelor coerent; și mai ales să descopere că nu ai a face cu textul într-adevăr siblinic, adică textul dincolo de care se ascund prefigurări de mari adevăruri, imposibile altfel de atîns — ci numai o atenție dirijată încurcare de sensuri știute pînă în cele mai insignifiante răscuri.

Gustul burghez a fost violat în deprinderile lui, se poate, dar dincolo nu s-au ridicat decît lucruri bune de contemplat de la distanță, ca să înțelegem că pozitivă a fost numai ideea de impuls, impulsul real și direcția semnificînd trîstetea unor destine literare despre care nu s-ar fi găsit nimic de rostît dacă nu s-ar fi sîrînt zgomotul acela de cădere în neant.

Impotriva cărui gust s-a ridicat suprarealismul românesc dintre cele două războaie mondiale? Fîrste, s-a spus, impotriva poeziei de chioșc dumnicul și fanfară se ridicaseră Argehi, Blaga, Bacovia, Barbu — poezi de dimensiune europeană, cu largă audiență în sinul intelectualității, liricii care au descoperit în zone nemalatinse după ce Eminescu începu să dea adevărată măsură a lucrurilor în literatura noastră. Fronda acestora — era implicită, subînțesa — „poezii comode” se făcea odată cu ridicarea unor universuri, deconcertante poate la început, dar în nici un caz fără să lase loc bănușelii că dincolo de noile așezări bintule pustii, Fortarea inertei se datora unor zdrobotare evidente.

Impotriva cui s-au ridicat atunci contemporanii lor suprarealiști dacă nu împotriva propriului lor destin? Inapoi la poezia desuetă nu se mai putea întoarce nimeni fără riscul mortii, iar acolo unde ar fi trebuit să se tindă era greu de ajuns; trebuia o muncă, poate cu rezultate, și cine știe, efortul acesta ar fi putut să devină astăzi cel puțin salutar, chiar și numai acceptînd drama de a vrea pînă la mie și a putea pînă la sase. Si, deasupra tuturor acestor handicapuri, Urmuz era

pentru tot o experiență irepetabilă, prea autentic românesc, fiind și în spiritul celui mai violent absurd balcanic. Ce ne mai rămîne să credem decît că suprarealismul românesc a fost un act de mimetism care a intrinșut și mai întretine iluzia adolescenților refuțați că există o poartă prin care, odată trecut, se deschide un spațiu unde oricine poate deveni poet fie și necunoscutî limbă română? Această poezie, dîcteu al gîndirii în absența oricăror preocupări estetice sau morale, poezia „locului dezinteresat al gîndirii”, poezia absolutei libertăți a avut parte, paradoxal, de cele mai multe rețete, nemărturisite, de bună seamă (căci a mărturisit în astfel de cazuri înseamnă a crea și o metodă estetică) dar simplu de observat în încercările altora și, mai simplu, de aplicat. De unde monotonia oricărui volum suprarealist, de unde imposibilitatea de a distinge între entități. Dacă se practică, această poezie nu se creează cu personalități și în cazul în care, să presupunem, s-ar impune, nu s-ar impune decît în colectiv, scriînd la unison după o rețetă unică. Metoda s-a transmis gură de la gură, coagulînd mediocrități. Si dacă singura cale de trezire a lectorului indiferent din care și-a educat sensibilitatea la marea poezie, e împingerea probabilității de așteptare a cuvîntului pînă la vid și dacă numai grimasa de conștarenare pe fata lectorului său e de ajuns unui poet, ce mai rămîne decît să treci pe lîngă diversitatea care, oricum, neluată în seamă te va lua ea de mîneacă și te va ruga s-o flagelezi ca să se aleagă măcar cu lovitura de palmă. Si dacă o va obține, își va dovedi stieci că există și suferă. O diversione schimbătă cu alta, într-un lant neafîrșit, iar dramele — strict personale, tipic diletanse. Cînd vocile critice s-au scandalizat, ceata suprarealistă a fost cuprînsă de bucurie: au fost crezute pe cuvînt, tot ce s-a făcut după o rețetă crîncenă de steamp a fost luat drept dicteu automat și delir oniric. Pe de o parte nimic absorbant, iluzia — dată cui? — de demeritate și frondă, pe de altă parte atitudine critică prelungită și, hîrtîrit, fără obiect, acolo unde nu s-ar fi cuvenit decît tăcere.

MIRCEA CIOBANU

E. CRĂCIUN „Figură populară”

În Țara Bîrsei

De vorbă cu academiocianul

A. Joja

(Urmare din pag. 1.)

consum, lată specificul economic actual al regiunii: Brașovul realizează 11 la sută din producția industrială a țării și peste douăzeci la sută din producția industriei constructoare de mașini. Brașovul este în plină dezvoltare a agriculturii sale socialiste, aspectul ogoarelor și veniturile realizate de Gospodăriile de stat și de Cooperativele de producție sînt o dovadă a efortului oamenilor muncii de a obține recolte din ce în ce mai bogate. Peisajul arhitectural al orășului, noile centre de locuințe orocute în vecinătatea monumentelor de importanță istorică cu care orășul se mîndrește, sînt deasemenea dovada ambiției locuitorilor de la poalele Tîmpel de a contribui prin toate mijloacele la modernizarea și înfrumusețarea așezărilor lor.

Secole de lumină strîine în istoria culturii românești oocetesc ca pe un capăt de drum și ca pe un început de conștiință formarea limbii literare românești în leagănu Brașovului și în tînturile din sudul Carpaților către Țirgoviște. Tipăriturile lui Coresi, străvechile certificate de limbă literară, Evanghelia de învățătură sau Cazanica a doua precum și celelalte scrieri originale sau traduceri de cult au circulat aici și în regiunile de peste munți, contribuînd la unificarea limbii scrise după norme egale și obligatorii pentru toată simțirea românilor. Iată deci, înfăptuindu-se totodată, vechiul ideal de unitate spirituală a românilor de pretîindeni, afirmat cu sîrguință în prima școală românească din Transilvania înființată în secolul XV, la Brașov, unde deseori Oprea va fi frudit pentru înșuflearea dragostei de limbă și patrie elevilor, preluat de iluștrii militanți ai culturii noastre contemporane care de la înființarea „Gazetei de Transilvania” primul ziar românesc din Ardeal și pînă astăzi au însumat nume ca: Iacob Mureșianu, Gheorghe Dima, Anton Pann, Andrei Mureșianu, St. O. Iosif, Octavian Goga și Lucian Blaga. Așa că fauna recentă dar și obligațiile pe mainainte ale actualului centru universitar Brașov vin dîntr-o tradiție și o sîrguință trînică a visului de unire într-un singur stat național, independent și suveran, iar vizita conducătorilor de partid și de stat este tocmal dovada concretă că temelia unității politice a poporului român este astăzi, sub zodia socialismului, în cea mai desăvîrșită creștere a ei.

(Urmare din pag. 1.)

Poporul își încheagă el însuși, prin strădania multor generații, propriul său profil, dar marii artiști ridică la universalitate caracteristicile poporului respectiv. Operele marilor artiști se încorporează organic în acest profil.

Ca și tragedia greacă, Parthenonul este expresia divină a miracolului grec. Cine ar putea imagina profilul poporului italian fără Dante și fără admirabilii maestri ai Renașterii? Profilul poporului englez fără Shakespeare, al Franței fără Molière, Racine și Baudelaire, al poporului rus fără Tolstoi și Dostoevski, al Germaniei fără Goethe, Beethoven și Wagner, al Spaniei fără Cervantes, Valdesquez și Goya?

Cine ar putea considera profilul poporului român, fără Lucașafăra eminesciană, această nestemată a poeziei universale, fără satira caragialiană sau bijectura argehiiană? Fără Oedip al lui Enescu, sau fără sculptura lui Brăncuși?

După părerea mea, arta românească poartă pecetea Logosului, a armoniei dintre dionisiac și apolinic. Intreaga cultură românească se dezvoltă sub semnul rațiunii greco-romane altoit și un viguros fond tragic.

— În timp ce Gala Galaction a creat personaje extaziate la audierea unei

prelegeri de logică a lui Titu Maiorescu, Eugen Ionescu a văzut logicianul cu totul altfel. Pe lîngă acestea, pe lîngă versurile închinăte etc., ce „aventur” artistică sau de altă natură, ale logicii se pot întrevedea?

— Într-adevăr, contemporanii au văzut în Maiorescu un profesor a penser, care știa să-și exprime ideile cu o artă rarori egalată. Logica lui Maiorescu se distinge prin claritate și eleganță.

Mă întrebăți ce „aventur” ale logicii se pot întrevedea? Însăși aventurile spiritului omenesc. Deoarece logica e însăși forma intelectualului uman și evoluează în raport cu dezvoltarea intelectualului și științei.

Viziunea de mîne a logicii, reținînd precizia formalismului matematic, va fi, probabil, în mai mare măsură comprehensivă. Ea nu va abolî însă viziunile precedente: în logică, precum în artă, o viziune autentică nu-și pierde niciodată actualitatea.

— Domnia „logos”-ului asupra culturii românești cunoaște desigur momente revelatoare și prin înrultirile dintre spiritul poporului nostru și al altor popoare Eminescu urmîrînd filozofia hndhstă.

— Eminescu a avut o înclinare vizi-

biă spre filozofia indiană, așa cum apară, de exemplu, în *Scrisoarea I*.

Dar filozofia indiană a produs și un monument logic important, al dollea după cel aristotelic în valoare. Logica indiană a fost elaborată de materialistii carvaeci, de sofisti și în special de budhiști Aram Frenkian a studiat unele aspecte ale logicii indiene. Logica a fost numită, în India, „satruț de diamant”, pentru că servea la transarea problemelor litigioase.

Cei mai iluștri logicieni indieni au fost Dignaga și Dharmakirti. E de semnalat că logica budhistă era legată, deseori, cu fenomenismul și profunzimea metafizicii indiene, pe care Eminescu le-a prețuit și cărora le-a dat strălucirea versului său.

— Ca logician, din ce perspectivă priviți poezia?

Citez în acest sens doar rîndurile sugesive ale iluștrului poet Valery: dacă logicianul n-ar putea fi niciodată decît logician, el n-ar fi și n-ar putea fi un logician; iar dacă celălalt n-ar fi niciodată decît poet, fără cea mai mică speranță de a abstrașge și de a raționa, n-ar lăsa după el nici o diră poetică. Cred foarte sincer că dacă fiecare om n-ar putea trăi o mulțime de alte vieți decît a sa, nu și-ar putea trăi propria viață”.

ARTE

expoziții

Petre Achiteenie

Cu o complexă experiență de atelier, cu succese imbrogliate de orizont prin itinerarii de studiu, cu grijă pentru acuratețea actului pictural, Petre Achiteenie, deși amintit adesea alături de nume reprezentative ale noii generații de pictori, nu și-a însușit și nu și-a rivnit mai niciodată un strigăt de problematice înfișetate. Trezirea, printru culori și imagini, a zilelor sale de muncă și reverie, s-a petrecut într-o aparență nelulburare, într-o sedimentare continuă de opțiuni și experiențe. Înnoirea repetată de cadru, de școală și ambianță plastică, în care a evoluat — București, Leninigrad, Budapesta, Perugia, Paris, Viena ș. a. — nu a făcut decât să limpezescă și să delimiteze o chemare aflată în aria certitudinii. Sem-

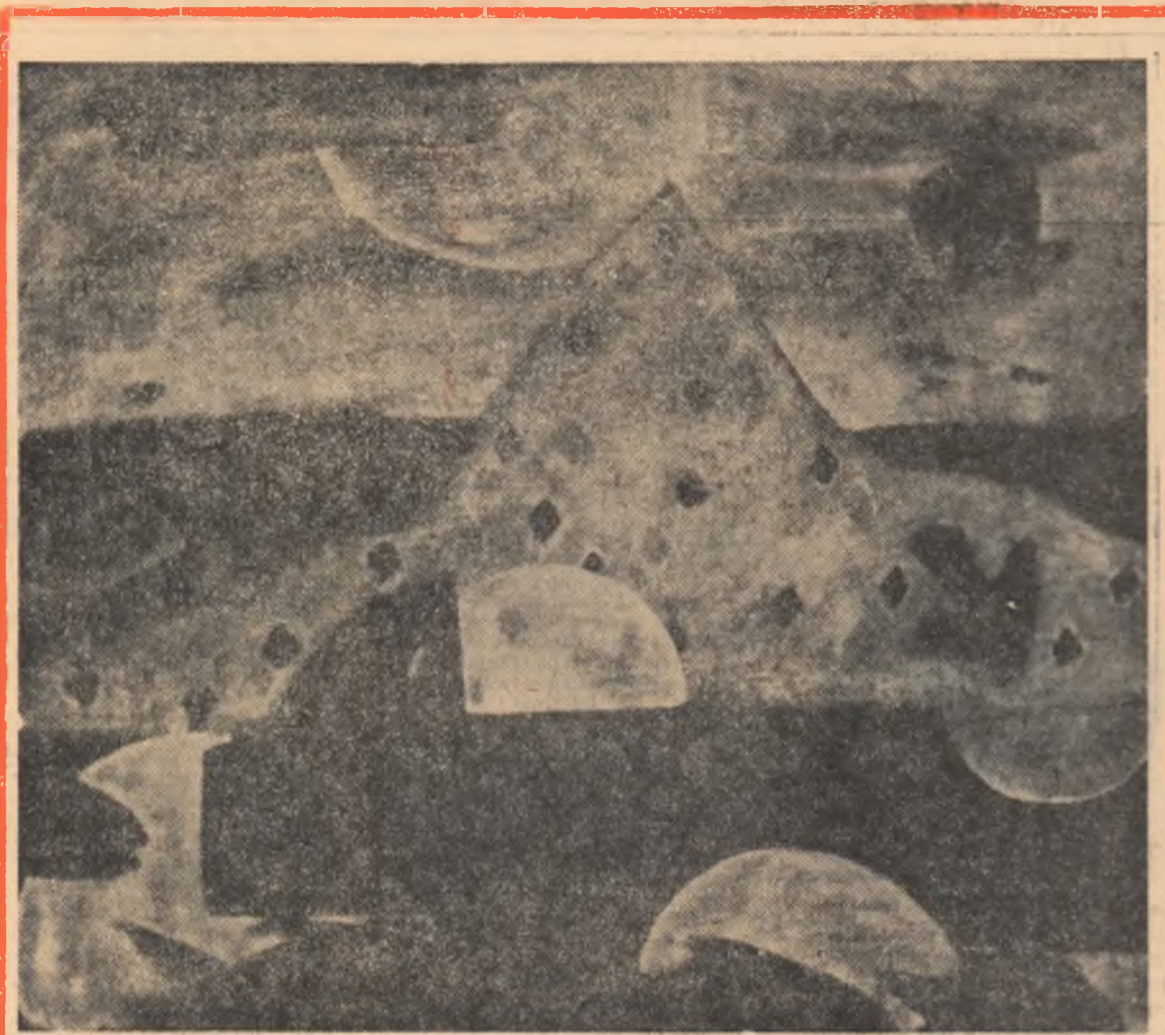
nificative sub raportul confesiunii nedismulate, pinzele sale dezvăluie publicului s-au dovedit nu o dată un fel de ecraane ale inițierii în însăși aventura creației. Rigoarea și aparentul calm, dând stabilități de durată tugiților incertitudinilor și transcrieri tranșante de intensități afective, s-au întâlnit mai totdeauna cu o fidelitate de structură meditativă, fidelitate pentru care adolescența iconar de prin părțile Bucureștilor se afla pregătit prin distilări ancestrale de frumuseți ale vazăului și ale nevazăului. Pe un asemenea fundal de densă fertilitate, tulpilele recunoscute ale unor impresii din Italic — am numit anterioră sa expoziție — aveau să fie integrate, în bună măsură, unui fond de simțire al acestui meridian. Totuși: un anu-

me halou, o pulbere parcă melancolică se făceau simțite. Din încrengătura subpământeană, a altă de diverselor experiențe parcursă, vegetația omogenă a unei individualități luxuriante se mai lăsa pe alocurea așteptată.

Stăpîn pe resurse și tehnici remarcabile, pictorul încearcă de astă dată, în saloanele Kalinderu, a-și etala acumulările într-o interdependență de motive, în care se fac mai vizibile ca altădată însemne ale personalității. În ciuda spațiului restrâns, pe care îl domină explicit, lirismul acestui temperament nemulțumit de sine își asociază un tonus grav, reflexiv, grafic căruia contemplarea îngăduită, a subiectelor, pare menită a reconstitui ceva din însuși chinul, din certitudinea sau incertitudinea faptului artistic încheiat. Invitația la colocviu e continuată în intensitate comunicării. Pe de altă parte, opțiunea — sau înopțiunea! — publicului pentru soluția picturală propusă nu se poate produce fără recunoașterea, poate, a unui dobindit coeficient de cultură plastică. Reevaluat într-o interpretare personală, mitul și înscrisul brâncușian al iubirii străbate însă această pictură mai mult ca un grăunte osmotic al armoniei și vitalității, decît ca o pledoarie abstractă. Sublimată în sdrutul-sterd, în sdrutul-cerc, realitățile afective își imprimă tonalități cu vigoarea naturii însăși. Ca o reacție față de pitorescul artizanal-decorativ, stors ca o lămie în aitea împrejurări și genuri ale artei, pictura aceasta ne propune pe multiple filioane de sens o concavitate a reflectării. Focarul arguziei plastice creează astfel cimpuri cromatice, prin care dominanțele sau accentele intenționale de-

gajă nu odată solemnitate de ritual. Iubire, Cocorii, 1907, Metafora pămîntului, Sarmisegetuza, sint piese în care un generos suport programatic își află o adecvată talmăcire poetică. Chiar atunci cînd sublimarea imaginii se petrece către fibre mai tainice ale materiei ori ale mișcării (Pe terasă, Insula, Dinamism), combustie intimă a tablourilor nu își încetează emisia a celor semnole grafice cărora percepem masive de ferventă umanitate. Marfara ale unei asemenea iradiere, cele câteva portrete (Femeie, Portret, Dobrogea), configurează fizionomii morale nu aîl prin determinări faciale, cît prin însulețita viață-ogîndă a lucrurilor inconjurătoare. O asemenea taină se petrece însă dincolo de prezența arbitrară a siluțelor feminine într-o bi-dimensionare color de agregate metalice (În uzină), dincolo de coagularea bronzului marin pe nuri decorativi ai vacanței (Pe plajă). Dincolo de accidentalele pieretări cromatice (Compoziție, Rîm, Amintiri), lui Achiteenie nu îi scapă nici universul cel mai fragil, al harului presărat în ierburî și viețuți (Cloșca cu pușorii galbeni, Cloșca cu pușorii albaștri, Cloșca cu pușorii de aur), nici tensionările monumentale ale construcției sau ale peisajului (Pe Dunăre, Catedrale). În tonalități indeobște grave, lumea acestei picturi pulsează de recontra-făcută fervoare a comunicării. Preferînd confesiunii cu voce caleidoscopice, timbrul reținut, dar învălițor și oarecum solemn, al colorii, Achiteenie străbate cu prezența expoziției drumul unei fructuoase definiții.

MIHAI NEGULESCU

PETRE ACHIȚENIE

„Înserare“ (ulei)

telecronică

Așadar

Croncarul de televiziune nu poate fi în esență decît un „cioclu“ (a se aplica femininul, pentru doamnele care profesază ecranul petiți) Cîțiva dintre tinerii lucrători ai respectivelor instituții se lamentau de curînd — pe bună dreptate — pe motiv că televiziunea ar detine recordul nemulțumirilor publice și publiciste. Afirmatia pare aproximativ reală, socotind că, fotbalul, a beneficiat întotdeauna de un Tokio sau Zurich, adică de o influință decisivă cu exigența spectatorilor. Scutit de înfrîngeri hotărîte, Teleperseverază în empirism, criticile (săptămînale sau sporadice) adresate diverselor emisiuni pe care le practică, de cele mai multe ori, cu bună credință, presa nu mai impresionează pe nimeni. Au devenit literaturi în sine (tot tinerii lucrători ai respectivelor instituții mărturisiseu că adunate într-un volum ar putea

asigura o lectură dezirabilă); Tele ș-a înmîzinat?

Am admis consecvent ideea că Televiziunea progresesează: experimentînd. Dinamica emisiunilor pe o perioadă mai îndelungată arată că activitatea cea mai importantă este experimentală. Pînă la urmă emisiunile de bază au rămas în continuare de rezistență (attractive, scurte combative), deși una dintre ele — Clubul tineretii — a fost aspru judecată în presa studentescă care și-a descoperit recent virtuți teoretice și în acest domeniu intelectual. Am asistat, paralel, însă la o suită de schimburi nominale. Magazinul duminical s-a transformat în Magazin 111 confirmînd celebrul proverb românesc despre lup. Varietățile s-au transformat în de toate și au achiziționat un nou rezor: Sorin Grigorescu, Debuturile au devenit „Emoții în...“ și au continuat să fie complicate și ineficiente prin perenizarea practicilor vechi de lansare ale nollor talente. În sfîrșit, simbioza dintre cinematografie și televiziune beneficiază de cele mai bune auspicii. După „răsunătorul succes“ al filmului cu o fată fermecătoare, Dan Spătaru a fost — pare-se distribuit definitiv ca lung prim (Felix Sima) în Enigma Otiliei, iar Francisc Munteanu „a descoperit-o“ pe Vally Marian, o mai veche și inobservabilă descoperire a studiourilor noastre de televiziune.

Eșecuri mici, reticente obișnuite, alimentează doza vitală de iritare publică și publicistică. Alte explicatii minime nu sînt. Am văzut retransmisii de programe străine din care lipseau picioarele sau urechile protagoniștilor, pentru ca la un interval tolerabil de timp, să ne fie prezentate „mini-uri și tunsori „beat“ de producție indigenă.

Participarea noastră la Congresul de la Paris s-a soldat cu un frumos articol publicat în Gazeta literară! Pînă și ambițiile profesorului Șerban Cioculescu de a-l continua pe Matei Caragiale au fost abandonate fără explicații.

Se trec cu vederea eșecurile mici, reticente obișnuite, scuzabile în general prin experimentalism. Televiziunea a început însă să se aventureze în vizium propriu asupra istoriei naționale. Unele s-au însușit deja pe ecran. Am văzut, de pildă, o nouă versiune a cunoscutei legende „Stearul din Borzesti“ în care tătarii au fost înlocuiți printr-un personaj atemporal și anistoric. Din ce rațiuni? Se spune, de asemenea, că în mult așteptatul serial istoric Cosmin, feiorul zimbrului, lui Ștefan cel Mare, războinicul numărul unu al istoriei României s-a înțersis din partea conducerii televiziunii să mai poarte vreun război. Lăsați-l, oameni buni, pe Atletul lui Dumnezeu să se bată. Cu cine s-a mai bătut.

ION NICOLESCU

DINU SĂRARU
CRONICA TEATRALĂ

FANTEZII

Fanteziile care vor urma nu sînt, neapărat, originale. De-a lungul unei stagiuni întregi — acestea care se încheie acum cu aglomerarea sau amănarea unor premere — actorii și regizorii, scenografi, criticii, și-au imaginat un program teatral estival nu numai comercial ci și presăgiș.

Tinde să se încetățenească ideea că un spectacol comercial, de casă, e prioritar în natura lucrurilor. În vîdit conflict cu criteriile estetice. Altfel nu ne putem explica singurii a unor teatre de a începe la repezeală, cu un text oarecare, sentimental-lacrimogen sau vesel-estradistic, spectacole care să fie prezentate vara, la grădini, în turnee — pe litoral sau la munte.

Unele teatre și-au făcut obiceiul de a trimite în turnee, chiar și în timpul consacrat stagiunii propriu-zise, spectacole nereușite, considerate, tacit, neonorabile pentru sediul și publicul respectat aici. Nu mai întreb de ce se consideră spectatorii de la Vaslui, să zicem, drept cabal-plătitori ai unor întreprinderi ratate, sau ai rezultatelor lamentabile ale unui dezinteres jignitor.

Să ne întoarcem, așadar, la Fantezii!

Îmi imaginez, astfel, un spectacol excelent sub raport artistic cu „Ciocoi“ vechi și noi: de Nicolae Filimon. În cartea Hanului lui Manuc într-o seară de vară, luminată de lampelelele epocii „necorocirilor unui slujnicar“, tragedia lui Dinu Pătrîcică ar căpăta o aureolă pe care nici o sală bucurătoare nu i-ar putea-o dăruia. Dar un spectacol popular Anton Pann relativînd, în același cadru de pitoresc aproape unic în București, imaginea mijlocului de veac 19!

Cu cită economie de mijloace materiale s-ar realiza reprezentarea și ce succes i se poate întrevădea în rîndurile celui mai larg public, dacă pasiunea fierbinte a unui regizor animator s-ar înfili cu minimalul necesar de fantezie cerut unor lucrători ai așanumbitului Consiliu al teatrelor sau ai Primăriei orașului nostru!

Nu numai a singură dată, și nu numai un singur regizor a scris, în presa de specialitate, cu infrigurarea justificată de „darul de la vedea idei“ — despre posibilitate spectacole în decorul Palatului Brîncovenesc de la Mogosoaia.

Iată, sînt în această stagiune câteva spectacole ale căror virtuți literare și scenice s-ar supune fericit acestui giud.

„Viforul“ și „Petru Rareș“ ar putea, cu prisosință, face obiectul unei experiențe care se lasă prea mult așteptată de realitatea reprezentății. „Doamna lui Ieremia“, „Vlaicu Vodă“, „Lucașfărul“ „Răzvan și Vidra“ le-ar putea însoți foarte bine în turnee atît de apropiat de centrul capitalei, seria de spectacole putînd fi încoronată cu capodoperele lui Delavrancea „Apus de soare“. Să ne închipuim, astfel, o stagiune estivală a teatrelor istorice românești, proiectată pe cîntăria Velevodului arhitecturii naționale.

Văd, parcă, afișe și panouri enorme. Implîndî strălucile capitalei,

înfișînd scene din programul acestui Festival al dramei istorice românești, șirul neîntrerupt al autobuzelor oferind publicului, înainte de spectacol, prilejul unei plăcute excursii. (Alaltăieri, Informația Bucureștilor ne anunța un spectacol cu înfișete Mărgărite la Mogosoaia — și excursie).

N-ar putea, oare, această Fantezie să devină ambiția realistă a unui Festival anual și nu numai al teatrelor bucurtoare?!

Cineva „văzușe“ reprezentată aici, la Mogosoaia, tragedia shakespeariană „Romeo și Julieta“ căreia i s-ar putea adăoga, cu un succes egal, Richard al III-lea, Coriolan, Iulius Cezar etc. Dar acesta ar fi un adevărat Festival Shakespearic! Nu e așa că ne-am complicat prea mult?! Ce Fantezie obsioțoare pentru mentalitatea teatrală funcționarească! Înțeleg! Avantați acestor rînduri e că titlul lor nu invită neapărat la realitate: Fantezii!

Vă imaginați, oare, Fintina Blanduziei, între coloanele de la Histria?

Vă imaginați Vlaicu Vodă în curtea palatului domnesc de la Curtea de Argeș? Cînd crepusculul scaldă în violet culmile împădurite care ocrotesc odihna înțitului Basarab și a lui Vlad Dracul? Și sus, pe zidurile în ruine ale palatului domnesc, un arcaș roștind înaintea spectacolului cuvintele lui Nottara: „Astă dramă națională, cu mare tîlc pentru timpul nostru modern, a avut mare izbîndă... și ori de cite ori s-a reluat și se va relua în viitor o să aibă tot același vrednic succes, pentru că această dramă națională va dăinuia cît va fi pe pămîntul țării noastre graiul și scrisul românesc“.

Și glasul tulburător al lui Calboreanu înfruntînd-o pe Doamna Clara! Și clopoțete, trase aveva, ale vechii biserică domnești!

Aici, în vrednică cetate de scaun a Basarabilor sau la Tirgoviște, nu se pot realiza, măcar cu concursul teatrelor din regiunile respective, asemenea festivaluri?

Nu mai vorbesc de cetatea de scaun a Sucevei unde pot fi reprezentate de teatrele moldovene, dramele lui Delavrancea, sau la Alba Iulia, în fata vechilor ziduri ale vestitei închisori acest „Proces al lui Horia“, care se bucură de succesul de care se bucură pe scena Naționalului Clujan.

În sfîrșit, închei cu o Fantezie care nu-mi mai aparține de loc. Citesc în „Pagina de cîrmă“ de Camil Petrescu: „În definitiv trebuie să se găsească modul ca în Conservator să fie admisi și oameni de cultură și inteligență excepțională.“

Sînt cîteva roluri în repertoriul mondial care nu merg fără asta. Pentru că la urma urmelor actorul poate „face“ pe oricine — numai pe inteligentul nu“.

Nu ne putem permite să fantazăm și noi astfel, în legătură cu cel care organizează stagiunile teatrale estivale?

muzică

Doru Popovici

— Omagiu lui Ţuculescu —

Cîmpul sonor al muzicii lui Doru Popovici și-a păstrat pe paroxizmicul creației contemporane românești, microcosmosul lui caracteristic, zborul și vitalizant constant dîintr-o neliniște a cădătorilor, dîintr-o precipitare a autoregăsării artistice.

Ultima lucrare prezentată în primă audiere de grupul de cameră, „Musica nouă“ într-un concert în Sala Mică a Palatului, — piesa „Omagiu lui Ţuculescu“, — proiectează asupra întregii creații a lui Doru Popovici, reflexe de o intensitate cu totul particulară. Încadrat de o gravitate poetică războitoare, ca un epitaph în ualde sonore, muzica re-duce în perspectiva ascultătorului „ochiul“ obsesiv cu care pictura lui Ţuculescu

Printr-în întregul ei, ca într-o rememorare globală, piesa „Omagiu“ impresionează ascultătorul printr-o anume încredințare. — poate specifică întregului stil Popovici, — între simplul inspirat și complexul elaborat, între imaginea frustă și tratatului distimat, depășînd actual spontan.

Prima secțiune a „Omagiului“, — o piesă pentru clarinet solo, venind parcă din atmosfera unei lumi de basm, dîintr-un spațiu mirific de doină și bocet, depășește prin măiestria realizării, academicul loșos enunțiat, creînd sugestia unei improvizații potențate afectiv la maximum, creînd iluzia genului muzicii însăși. Desigur unei astfel de substanțe muzicale îi trebuia un interpret nu mai puțin partaș la actul creator, iar Aurelian Octav Popa, — nume strălucit între instrumentiștii noștri și-a găsit aici domeniul vocației sale. Sunetele nu mai puteau fi controlate decît de el însuși, dominînd aria, dominîndu-și instrumentul, împărșea succesul interpretării sale cu arta compozitorului.

Melopee voluptuose dîin prima secțiune, i se juxtapune o altă secțiune de un dinamism feroce, căpătînd evidență mai ales prin contrast cu atmosfera primei părți. Vioara, viola, violoncelul, clarinetul și pianul reunite exclamă motive scurte, unghiuțare, capuri tematice dispuse într-un fugato liber, convulsiv, evoluînd apoi într-un dialog instrumental ce-și păstrează aceeași vivacitate ritmică, impulsivă, rarefiînd însă densitățile timbrale, augmentînd discursul spre o nouă secțiune alipită celei mediane care reintroduce atmosfera preludierii clarinetului în

scruta omenescul, răsturnînd fascicola luminii asupra spectrului temperamental al pictorului însuși. Și atunci linia muzicii din piesa „Omagiu lui Ţuculescu“ devine o succesiune de explozii și implozii, transfigurînd acea fascinantă erupție a colorilor, a formelor nedefinite, dar clare totodată, devine un ostinat tragic, o reproducere lucidă, catarală a anxietății totemice din arta țuculesciană.

noi ipostaza. Se opune aici o atemporalitate a sonorităților lineare a instrumentelor de coarde, — unor efecte globale de percuție realizate la pian, aducînd sub aspect dramatic tensiune adresată pînă la paroxizism. Complexitatea poli-fonilor se destramă în final, afîngînd profunzimea liniștii, a tăcerii.

Interpretarea lucrării a avut acel nerv, acea vibrație de trăire intensă a artei, pe care formația „Musica nouă“ a dovedit-o cu fiecare apariție publică a sa. Promovarea cu precădere a primelor audiții din muzica românească ar actualiza probabil attea lucrări remarcabile, lepte de pe zăntierele de creații cu ani în urmă și care nu și-au găsit pînă acum momentul audierii. Promptitudinea execuțiilor acestor lucrări ar îndepărta în general un decalaj de patru cinci ani între trecutul și prezentul unor creatori în continuă evoluție.

IANCU DUMITRESCU

COMITETUL DE REDACȚIE

- GHEORGHE ACHIȚEI
redactor-șef adjuncțiu
- ION DODU BALAN
redactor-șef adjuncțiu
- G I C A I U T E Ș
- AUREL MARTIN
- MIHAI NEGULESCU
- D I N U S Ă R A R U
secretar general de redacție
- VIOLETA ZAMFIRESCU

Prezentare grafică
STEFANA HARBUR

Vă recomandăm această garnitură, compusă din: dulap cu două uși (1852 lei), pat pentru o persoană (1330 lei), ladă pentru așternut (892 lei), comodă (765 lei), masă de lucru (474 lei) și scaun tapisat (250 lei). Realizată de întreprinderile MINISTERULUI ECONOMIEI FORESTIERE, intrunește aprecierile unanime ale cumpărătorilor.

Pentru procurarea ei adresați-vă magazinelor de specialitate.

știe oricine
coase REPEDE
și BINE

Se poate procura și cu plata în rate de la MAGAZINELE UNIVERSALE și SPECIALIZATE ale COOPERATIVELOR de CONSUM